

Notitie: Aanvaardbaarheid en uitvoerbaarheid uniforme rekenmethodiek voor koopkracht en risico's van pensioen (1 augustus 2014)

Managementsamenvatting

Deze notitie is een vervolg op de notitie 'Cijfers voor pensioencommunicatie'. Die notitie schetst een rekenmethodiek om koopkracht en risico's van pensioen voor individuele deelnemers op uniforme wijze te bepalen. Voor DB-regelingen onderscheidt de uniforme rekenmethodiek drie varianten: de exacte methode, de benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode. In de exacte methode wordt voor elke individuele deelnemer voor elk scenario in de scenarioset een projectie gemaakt tot de pensioendatum. Vervolgens wordt daaruit het mediane pensioenresultaat¹, het resultaat bij een goedweer- en bij een slechtweerscenario op de pensioendatum bepaald. De benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode maken deze projecties eerst op het niveau van de pensioenregeling om vervolgens te vertalen naar een inschatting van het pensioenresultaat van individuele deelnemers. Voor DC-regelingen gaat het om een exacte rekenmethode.

Het doel van de onderhavige notitie is om de aanvaardbaarheid en de uitvoerbaarheid van de uniforme rekenmethodiek in kaart te brengen. Ten aanzien van de *aanvaardbaarheid* wordt onderzocht of de uitkomsten van de methodiek een goede weerspiegeling geven van het te verwachten individuele reële pensioenresultaat en de risico's daaromtrent. Daartoe worden de uitkomsten van de benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode vergeleken met de exacte methode. Voor de *uitvoerbaarheid* wordt nagegaan of de methodiek bruikbaar is voor alle pensioenfondsen, verzekeraars en premiepensioeninstellingen en voor alle pensioenregelingen. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft aan de subwerkgroep daartoe opdracht gegeven.

De subwerkgroep adviseert voor uitkeringsovereenkomsten uit te gaan van de benaderingsmethode.² De exacte methode levert weliswaar voor jongere deelnemers meer nauwkeurige prognoses op, maar vergt ook meer substantiële investeringen. De subwerkgroep heeft geen voorkeur voor de vereenvoudigde methode omdat deze voor oude deelnemers tot relatief grote en willekeurige afwijkingen leidt. Voor premieovereenkomsten geldt dat een exacte rekenmethode wordt gevolgd. Het gebruik van uiteenlopende methoden voor DB en DC regelingen leidt weliswaar tot beperkte vergelijkbaarheid voor (met name jonge deelnemers in) deze verschillende typen regelingen, maar het heeft geen invloed op de vergelijkbaarheid van eenzelfde type regeling uitgevoerd door verschillende uitvoerders.

De benaderingsmethode leidt – gezien het doel en de benodigde investeringen – in veel gevallen tot aanvaardbare verschillen vergeleken met de exacte methode. Hierbij is het wel belangrijk om aan de deelnemers via een adequate disclaimer voldoende toe te lichten hoe de uitkomsten te interpreteren (zie aanbeveling B2 hieronder). Voor oudere deelnemers wijkt de benaderingsmethode (bijna) niet af van de exacte methode. De benaderingsmethode wijkt wel af van de exacte methode voor nieuwe pensioenopbouw en dit heeft daarmee de grootste impact voor jonge deelnemers. De benaderingsmethode geeft altijd een onderschatting van het risico. Voor de jongste deelnemer in een veel voorkomende pensioenregeling bedraagt de onderschatting circa 15 procent voor het 5%-percentiel en 25 procent voor het 2,5%-percentiel. Daarbij moet worden bedacht dat voor de groep jongste deelnemers er ook politieke factoren en carrière-ontwikkelingen zijn die, gezien de lange projectieperiode, het pensioenresultaat sterk kunnen beïnvloeden. De subwerkgroep adviseert daarom hier in de wijze van communicatie voldoende rekening mee te houden (zie aanbeveling B3).

De methodiek is uitvoerbaar door alle typen pensioenuitvoerders. Ten aanzien van de praktische uitvoerbaarheid is wel een aantal aandachtspunten door pensioenuitvoerders naar voren

---

¹ Met de term pensioenresultaat wordt bedoeld op het te bereiken pensioen in euro's van nu.

² In de notitie worden uitkeringsovereenkomsten veelal afgekort tot DB-regelingen. Voor premieovereenkomsten wordt de afkorting DC-regeling gebruikt.

gebracht. Ten eerste is de implementatie in IT-systemen niet eenvoudig. Ten tweede is de omrekening van het te bereiken aanvullende pensioen naar de individuele AOW leeftijd niet altijd goed mogelijk met de huidige systemen. Ten derde zijn de resultaten afhankelijk van de gebruikte set met economische scenario's. Het gaat dan om de uniforme scenarioset zoals opgesteld door de Commissie Parameters. Daar waar instellingen ook communiceren op basis van eigen modellen en scenario's kan dat tot verschillende uitkomsten leiden. Overigens zijn uitvoerders zich ook bewust van de voordelen van een uniforme aanpak vanuit het oogpunt van vergelijkbaarheid en optelbaarheid.

De methodiek is op een ruime meerderheid van pensioenregelingen toepasbaar. De bij dit onderzoek betrokken pensioenuitvoerders geven aan dat de methode zowel toepasbaar is op uitkeringsovereenkomsten als op premieovereenkomsten. Een aandachtspunt is de grote variëteit aan pensioenregelingen bij verzekeraars. Voor deze regelingen is de classificatie naar uitkerings- of premieovereenkomst niet altijd te maken. Daardoor zijn de standaardmethoden voor dit type regelingen niet toepasbaar. Een globale inschatting is dat voor 15 procent van de regelingen van verzekeraars de uniforme rekenmethodiek niet toepasbaar is. Dit betreft circa 5 procent van de deelnemers aan regelingen uitgevoerd door verzekeraars. Voor deze producten is een specifieke modellering gewenst die, omwille van de vergelijkbaarheid, op basis van dezelfde uitgangspunten als de uniforme rekenmethodiek is gebaseerd. Voor deze regelingen leidt de invoering van de rekenmethodiek tot zeer hoge kosten.

Het kostenaspect is voor de uitvoerbaarheid van groot belang. Daarom is de in het onderzoek betrokken pensioenuitvoerders gevraagd een inschatting te geven van de kosten. Pensioenfondsen verwachten dat, afhankelijk van de omvang van het fonds, de eenmalige kosten (voor de benaderingsmethode) in de meeste gevallen tussen de 0,05 en enkele euro's per deelnemer bedragen. Voor een klein fonds met een paar duizend deelnemers kan dit oplopen tot 35 euro. Voor de meeste pensioenuitvoerders liggen de lopende kosten naar verwachting tussen de 2 en 3 euro per jaar. Voor de grote fondsen bedragen de kosten naar verwachting minder dan 1 euro per deelnemer per jaar. Verzekeraars verwachten eenmalige kosten (voor de benaderingsmethode) in de range van 7,5 tot 12 euro per deelnemer, en lopende kosten van 1,5 tot 3,25 euro per deelnemer per jaar. Deze bedragen zijn gebaseerd op inschattingen van grote verzekeraars, voor kleine verzekeraars zijn deze kosten hoger. Premiepensioeninstellingen (PPI) beramen de eenmalige kosten (voor de exacte methode) op minimaal 600 duizend euro per PPI, en doorlopend op 20 procent van deze initiële kosten. Deze bedragen zijn vergelijkbaar met de kosten voor kleine verzekeraars. Hierbij speelt een rol dat PPI's zich nog in de opstartfase bevinden. Hierdoor zullen de kosten per deelnemer relatief hoog zijn. De genoemde kosten zijn extra kosten die bovenop de huidige uitvoeringskosten voor een deelnemer komen.

Een door een externe partij te ontwikkelen rekentool leidt niet tot een significante verlaging van kosten en complexiteit. Dit komt omdat een dergelijke rekentool om de berekeningen uit te voeren gekoppeld dient te worden aan de bestaande administratieve systemen. Die koppeling betreft doorgaans de grootste investering. Verder lijkt het niet waarschijnlijk dat een rekentool alle relevante aspecten van elke regeling mee kan nemen, waardoor een eigen modellering in sommige gevallen noodzakelijk blijft.

Koopkracht en risico's van pensioen fluctueren in de loop der tijd. Om een gevoel te geven voor de variatie, is gekeken naar het historisch verloop van de resultaten die naar de deelnemers zouden zijn gecommuniceerd in de periode 2009 - 2013. Door de grote veranderingen in de economische situatie in deze periode verandert het te bereiken aanvullende pensioen in deze periode maximaal 20 procent, en voor de meeste jaren niet meer dan 10 procent. Dit effect is kleiner voor de totale uitkering, ervan uitgaande dat de AOW-uitkering altijd wordt geïndexeerd.

Als alleen over pensioenresultaten op pensioendatum wordt gecommuniceerd, dan wordt voorbijgegaan aan het risico dat is gelegen in de uitkeringsperiode. De uitkomsten laten zien dat er nog substantieel risico optreedt na pensionering. Voor DB-regelingen uitgevoerd door

pensioenfondsen is er na pensionering sprake van beleggingsrisico en inflatierisico. Bij DB-regelingen uitgevoerd door verzekeraars is na pensionering sprake van inflatierisico.

Het optellen van verschillende scenario's bij verschillende pensioenregelingen is in veel gevallen goed mogelijk met de uniforme rekenmethodiek. Hierdoor kan een inschatting worden gegeven van het totale pensioeninkomen in het goed- en slechtweerscenario, zelfs bij het optellen van resultaten van twee verschillende methoden (exacte methode en benaderingsmethode). De optelling leidt niet tot een extra onderschatting van het totale risico.

In aanvulling op de notitie 'Cijfers voor pensioencommunicatie' komt de subwerkgroep tot de volgende aanbevelingen. Deze zijn gesplitst naar aanbevelingen betreffende de rekenmethodiek en aanbevelingen voor de communicatie.

Aanbevelingen ten aanzien van de uniforme methode

- A1. **Gebruik de benaderingsmethode van de uniforme rekenmethodiek voor uitkeringsovereenkomsten.** Gelet op aanvaardbaarheid en uitvoerbaarheid komt deze methode het beste uit de bus. Voor premieovereenkomsten is een exacte methode van toepassing.
- A2. **Voor een gefundeerde schatting van het pensioenresultaat in het goed- en slechtweerscenario is het aan te bevelen om met een groot aantal scenario's te rekenen.** Het optimale aantal hangt af van de gekozen percentielen voor het goed- en slechtweerscenario, de relatie met de Haalbaarheidstoets en de uitvoeringskosten. Hoe verder 'in de staart' (de meer extreme prognoses) wordt gekeken, hoe meer scenario's nodig zijn. Het gebruik van meer scenario's is nauwkeuriger maar leidt ook tot een zwaardere belasting van de IT-systemen, en dus tot hogere kosten.
- A3. **Gezien de belasting van de berekening voor de IT-systemen is de aanbeveling om de berekeningen niet meer dan een keer per jaar uit te voeren.** Dit betekent dat wanneer het Pensioenregister vaker wordt bijgewerkt dan de uitvoerders hun berekeningen uitvoeren er aansluitingsverschillen kunnen ontstaan. Bij het uitvoerbaarheidsonderzoek is er van uit gegaan dat de berekening 1 x per jaar wordt uitgevoerd.
- A4. **Ga bij de richtlijnen voor de verdere implementatie van de uniforme rekenmethodiek uit van de 80-20 regel.** Het grootste deel van het pensioenresultaat wordt bepaald door een klein aantal oorzaken. Het is zaak in de implementatie te focussen op een goede modellering van die aspecten die de grootste invloed hebben op het pensioenresultaat. Berekeningen over koopkracht en risico bestrijken al gauw tientallen jaren in de toekomst en bevatten daardoor een hoge mate van onzekerheid. Dit pleit enerzijds voor meer detail in de berekening (en uitgebreidere voorschriften), anderzijds moet worden gewaakt voor hoge complexiteit van de implementatie en bijbehorende kosten voor de deelnemers.
- A5. **Hanteer een pragmatische aanpak als het gaat om het optellen van het pensioenresultaat van verschillende regelingen en de AOW.** Dit leidt niet tot een extra onderschatting van het risico.
- A6. **Houd voldoende ruimte en flexibiliteit voor verdere vereenvoudigingen in de rekenmethodiek in de toekomst.** Nieuwe inzichten over het berekenen van koopkracht en risico zijn op die manier makkelijk implementeerbaar.

Aanbevelingen ten aanzien van de communicatie voor Werkgroep Pensioencommunicatie

- B1. **Gebruik www.mijnpensioenoverzicht.nl om deelnemers te informeren over koopkracht en risico's van het te bereiken pensioen.** Dus informatie over het mediane, slechtweers- en goedweerscenario (drie bedragen) op basis van de uniforme rekenmethodiek. Informeer gepensioneerden over koopkracht en risico's over een periode van 5 of 10 jaar, dus informatie over het mediane, slechtweers- en goedweerscenario (drie bedragen).
- B2. **Het verdient aanbeveling om via een disclaimer in de communicatie voldoende aandacht te besteden aan de onzekerheid in de berekeningen.** De cijfers die aan de

deelnemers worden gecommuniceerd zijn gebaseerd op modellen en parameters die ontworpen en gekozen zijn om de werkelijkheid zo goed mogelijk te beschrijven. Desalniettemin is het belangrijk om te beseffen dat, zeker voor de jongere deelnemers, projecties worden gemaakt over zeer lange termijn (soms meer dan 40 jaar). Hierdoor is de kans groot dat het werkelijke pensioenresultaat anders is dan nu door de modellen voorspeld (mede door onvoorziene omstandigheden, life-events en veranderende wet- en regelgeving).

- B3. **De subwerkgroep kan zich voorstellen dat de wijze van communicatie verschilt per leeftijdscohort.** De resultaten uit dit onderzoek laten zien dat de onzekerheid van de uitkomsten toeneemt naarmate de projectieperiode langer is. De subwerkgroep kan zich voorstellen dat in de manier van communiceren rekening wordt gehouden met deze onzekerheid. Hierbij geldt nog steeds dat de voorgestelde rekenmethodiek wordt toegepast maar dat de communicatiewijze verschilt per cohort.
- B4. **Het is wenselijk om ook over koopkracht en risico's na pensionering te communiceren.** Berekeningen laten zien dat er nog substantieel risico optreedt na pensionering.
- B5. **Het verdient de aanbeveling om in de communicatie over koopkracht en risico's te wijzen op de mogelijkheid dat deze af kan wijken van reeds bestaande communicatie over toekomstige pensioenuitkeringen.** Pensioenuitvoerders communiceren nu al aan deelnemers over verwachte pensioenresultaten, soms vanwege een voorgeschreven communicatie-uiting, soms op vrijwillige basis op een website voor deelnemers. Deze uitingen kunnen cijfermatig afwijken van de resultaten volgens de uniforme rekenmethodiek. Zonder verdere toelichting kan dit bij deelnemers leiden tot verwarring.
- B6. **Naast aanbevelingen zijn ook aandachtspunten opgesteld ten behoeve van de communicatie.** Deze staan beschreven in paragraaf 5.6.

Inhoud

Hoofdstuk 1 Inleiding.....	6
1.1. Doel en vertegenwoordiging	6
1.2. Aanleiding en voorgeschiedenis.....	6
1.3. Onderzoeksvragen.....	7
1.4. Hoofdstukindeling en leeswijzer	8
Hoofdstuk 2 Beschrijving van de uniforme rekenmethodiek	9
2.1. Inleiding op de rekenmethodiek	9
2.2. Overzicht van verschillende methoden voor DB regelingen.....	10
2.3. Verschillen tussen DB en (C)DC regelingen	11
2.4. Gehanteerde risicomaatstaf.....	13
2.5. Relatie tussen de uniforme rekenmethodiek en de haalbaarheidstoets	13
Hoofdstuk 3 Beschrijving van de aanvaardbaarheidstoets.....	15
3.1. Aanpak van de aanvaardbaarheidstoets voor de benaderingsmethode	15
3.2. Resultaten van de aanvaardbaarheidstoets voor de benaderingsmethode	17
3.3. Toelichting op verschillen benaderingsmethode en exacte methode.....	20
3.4. Aanpak van de aanvaardbaarheidstoets voor de vereenvoudigde methode	21
3.5. Resultaten van de aanvaardbaarheidstoets voor de vereenvoudigde methode	21
Hoofdstuk 4 Beschrijving van uitvoerbaarheidstoets.....	23
4.1. Aanpak van de uitvoerbaarheidstoets.....	23
4.2. Resultaten van de uitvoerbaarheid bij DB regelingen	23
4.3. Kosten en rekentijd	24
4.4. Externe tool.....	26
4.5. Overige uitkomsten vragenlijst over de praktische uitvoerbaarheid	26
Hoofdstuk 5 Capita selecta	28
5.1. Voorbeeldberekening reële pensioenresultaten	28
5.2. Onderzoek naar het risico vanaf pensioendatum	32
5.3. Optelbaarheid van pensioenbedragen berekend met de uniforme rekenmethodiek	34
5.4. Bespreking van de wisseling van de pensioenresultaten in de loop der tijd	36
5.5. Welke bedragen moeten worden vermeld?.....	37
5.6. Aandachtspunten ten behoeve van de communicatie	39
Hoofdstuk 6 Conclusie en aanbevelingen	41
Bijlage 1. Lijst van deelnemers subwerkgroep	45
Bijlage 2. Lijst van betrokken partijen uitvoerbaarheidsonderzoek	46
Bijlage 3. Vragenlijst uitvoerders voor toetsing uitvoerbaarheid	47

Hoofdstuk 1 Inleiding

Deze notitie is het product van de subwerkgroep uniforme rekenmethodiek koopkracht en risico's pensioen. Deze subwerkgroep vormt onderdeel van de werkgroep pensioencommunicatie van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), die erop gericht is de communicatie over pensioen verder te verbeteren.

De opdracht van de subwerkgroep is het ontwikkelen van een uniforme rekenmethodiek om koopkracht en risico's van het opgebouwde en het te bereiken pensioen zichtbaar te maken voor individuele deelnemers.³ Daarbij zijn de werkzaamheden van de subwerkgroep onderverdeeld in twee fases. In de eerste fase staat de ontwikkeling van de uniforme rekenmethodiek centraal. Deze methodiek is beschreven in de notitie 'Cijfers voor pensioencommunicatie, een uniforme rekenmethodiek voor koopkracht en risico's voor pensioen'. De tweede fase concentreert zich op de aanvaardbaarheid en uitvoerbaarheid van de ontwikkelde methodiek. De onderhavige notitie bevat de resultaten van deze tweede fase.

1.1. Doel en vertegenwoordiging

Het doel is om de in de eerste fase ontwikkelde uniforme rekenmethodiek te toetsen op aanvaardbaarheid en uitvoerbaarheid. Daartoe wordt onderzocht of de uitkomsten van deze voorgestelde uniforme rekenmethodiek een goede weerspiegeling geven van het te verwachten individuele reële pensioenresultaat en de risico's daaromtrent. Tevens wordt nagegaan of de methodiek bruikbaar is voor alle pensioenfondsen, verzekeraars en premiepensioeninstellingen en of de methodiek op alle typen pensioenregelingen kan worden toegepast. Op basis van de resultaten van deze toetsing wordt vervolgens nagegaan of een aanpassing van de rekenmethodiek noodzakelijk is.

De subwerkgroep kent een brede vertegenwoordiging. De subwerkgroep staat onder voorzitterschap van De Nederlandsche Bank. In de subwerkgroep participeren naast SZW: AFM, AWWN, CPB, FNV, Pensioenfederatie, premiepensioeninstellingen (PPI's), een pensioenuitvoeringsorganisatie en het Verbond van verzekeraars. Bijlage 1 van deze notitie vermeldt alle betrokken deelnemers. Bijlage 2 geeft een overzicht van de bij het uitvoerbaarheidsonderzoek betrokken pensioenuitvoerders en personen. De aanpak, tussentijdse resultaten en de conceptnotitie zijn voor advies voorgelegd aan twee externe deskundigen. Te weten Drs. S. van Hoogdalem, werkzaam bij Ortec Finance en Prof.Dr. Th.E. Nijman, verbonden aan Netspar. De opmerkingen van deze deskundigen zijn zoveel als mogelijk verwerkt in het eindrapport.

1.2. Aanleiding en voorgeschiedenis

De subwerkgroep is onderdeel van het brede SZW-project pensioencommunicatie. Onder leiding van SZW ging dit project in oktober 2011 van start. Eerst is er een plan van aanpak geformuleerd met aanbevelingen: het rapport 'Pensioen in duidelijke taal', dat op 26 juni 2012 aan de Tweede Kamer is aangeboden. Daarna is begonnen met de implementatie van de aanbevelingen uit het plan van aanpak. Dit heeft geresulteerd in het wetsvoorstel pensioencommunicatie. De werkzaamheden van de subwerkgroep vloeien voort het plan van aanpak en het voorgenomen wetsvoorstel.

In het rapport 'Pensioen in duidelijke taal' wordt geconstateerd dat de huidige communicatie over koopkracht en risico's onvoldoende is. Een belangrijke bevinding in dit kader is dat deelnemers denken in euro's van nu. Zij gaan er vanuit dat het bedrag voor het te bereiken pensioen bij pensioenleeftijd dezelfde koopkracht heeft als nu. Deelnemers hebben daardoor mogelijk een te rooskleurig beeld van hun toekomstige pensioeninkomen. Prijsinflatie

---

³ In deze notitie wordt de term deelnemers gebruikt om actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden aan te duiden.

knaagt namelijk in de loop der tijd aan de koopkracht van het pensioen. De meeste pensioenregelingen hebben weliswaar de ambitie om hiervoor te corrigeren in de vorm van indexatie, maar de recente historie leert dat deze ambitie niet altijd realiseerbaar is. Of indexatie daadwerkelijk wordt gegeven is een onzekere factor. Verder blijkt dat deelnemers vaak geen realistische inschatting van de risico's hebben. De koopkracht van het daadwerkelijk te genieten pensioen kan hierdoor lager (of hoger) uitvallen dan waar men op rekt.

Doel van pensioencommunicatie over koopkracht en risico's is dat deelnemers een realistische inschatting van hun toekomstige pensioenresultaat kunnen maken. Dit helpt hen een realistische financiële planning te maken. In de begeleidende brief van 26 juni 2012 aan de Tweede Kamer constateert de Minister van SZW dat het zichtbaar maken van de koopkracht van het pensioeninkomen en de gevolgen van de pensioenrisico's steeds op dezelfde wijze moet gebeuren. Deelnemers zijn daarmee in staat een totaaloverzicht te krijgen van hun inkomen na pensionering. Om te bewerkstelligen dat de opgebouwde bedragen bij verschillende pensioenuitvoerders én de AOW optelbaar zijn, is het nodig een uniforme berekeningsmethodiek in de regelgeving vast te leggen. Voordat hiertoe kan worden overgegaan dient deze uniforme rekenmethodiek eerst te worden ontwikkeld. Dit vormde de aanleiding voor de instelling van de subwerkgroep uniforme rekenmethodiek koopkracht en risico's pensioen. De opdracht voor de subwerkgroep luidt als volgt:

De opdracht

De opdracht van de subwerkgroep is om een methode / model te ontwerpen om koopkrachteffecten en risico's op een uniforme wijze in pensioeninformatie zoals het UPO en mijnpensioenoverzicht.nl te kunnen verwerken. De informatie zal persoonlijk relevant moeten zijn en moet daarmee dus doorvertaald kunnen worden naar het toekomstige pensioenresultaat van individuele deelnemers: welke invloed heeft de koopkrachtontwikkeling en hebben risico's op de hoogte van het te bereiken pensioen. De uitkomsten van verschillende pensioenuitvoerders moeten vergelijkbaar zijn en samengevoegd kunnen worden. De geformuleerde rekenmethode moet leiden tot regelgeving.
(paragraaf 4.2 en 4.4 van het rapport Pensioen in duidelijke taal)

1.3. Onderzoeksvragen

In een eerste fase heeft de subwerkgroep een uniforme rekenmethodiek ontwikkeld.

Deze methode is vastgelegd in de notitie 'Cijfers voor pensioencommunicatie, een uniforme rekenmethodiek voor koopkracht en risico's van pensioen.' Hierbij is onder meer aangesloten bij de 'Haalbaarheidstoets' in het nieuwe FTK voor pensioenfondsen. Kwantitatief en kwalitatief onderzoek moet aantonen of de - in de eerste fase ontwikkelde - uniforme rekenmethodiek aanvaardbare uitkomsten oplevert die een goede weerspiegeling zijn van het te verwachten individuele reële pensioenresultaat en de risico's daaromtrent. En of deze methodiek uitvoerbaar is voor alle pensioenfondsen, verzekeraars en premiepensioeninstellingen.

Het onderzoek in de tweede fase dient concreet een antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

- Vraag 1.** Is de methodiek uitvoerbaar door alle type pensioenuitvoerders en voor alle pensioenregelingen?
Zo nee, welke verbeteringen zijn dan mogelijk?
- Vraag 2.** Blijkt uit de doorrekening van een aantal pensioenregelingen, die het grote scala aan pensioenregelingen in de werkelijkheid moet representeren, dat de voorgestelde benaderingen en vereenvoudigingen in de uniforme rekenmethodiek in alle gevallen tot aanvaardbare uitkomsten leiden? Zo nee, welke verbeteringen zijn dan mogelijk?
- Vraag 3.** Leidt het optellen van verschillende scenario's bij verschillende pensioenregelingen, waaronder DC-regelingen, tot een prudente inschatting van het mediane scenario en het goed- en slechtweersscenario? Zo nee, welke verbeteringen zijn dan mogelijk?

Vraag 4. Laat via voorbeeldberekeningen zien wat de reële pensioenresultaten in het mediane scenario en het goed- en slechtweersscenario zijn van AOW en tweede pijlerpensioenen gezamenlijk voor een aantal maatmensen gedurende een aantal jaren.

Vraag 5. In hoeverre kunnen de pensioenresultaten van individuele deelnemers in de loop der tijd schoksgewijs bewegen?

1.4. Hoofdstukindeling en leeswijzer

De verdere indeling van deze notitie is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van de ontwikkelde uniforme rekenmethodiek. Daarin worden de hoofdpunten geschetst van de exacte methode, de benaderingsmethode, de vereenvoudigde methode en de aanpak bij DC-regelingen. In hoofdstuk 3 staat de aanpak en de resultaten van de aanvaardbaarheidstoets centraal. Hoofdstuk 4 gaat in op de aanpak en de resultaten van de uitvoerbaarheidstoets. In hoofdstuk 5 komen enige onderwerpen van onderscheiden aard aan bod, zoals de optelbaarheid van pensioenbedragen berekend volgens de uniforme rekenmethodiek en de aandachtspunten ten aanzien van de communicatie. Hoofdstuk 6 ten slotte is een concluderend hoofdstuk. Hierin worden de vijf onderzoeksvragen beantwoord.

Deze notitie gaat in op de aanvaardbaarheid en uitvoerbaarheid van de uniforme rekenmethodiek. De overwegingen en analyses in deze notitie hebben uitsluitend betrekking op de vraag of de beschreven methoden een juiste weerspiegeling geven van het verwachte pensioen en de bijbehorende risico's, en of deze methoden door de uitvoerders toepasbaar zijn. De notitie gaat niet in op de vorm van de communicatie naar de deelnemers, of de mate waarin de gecommuniceerde bedragen overeenkomen met de verwachtingen van de deelnemers. Wel beschrijft hoofdstuk 5 enkele onderwerpen die de subwerkgroep heeft bekeken tijdens haar werkzaamheden, en die voor de communicatie van belang kunnen zijn.

Wanneer in dit memo wordt gesproken over de 'exacte methode' wordt niet bedoeld dat deze methode geen onzekerheid kent in de uitkomsten. Als gevolg van modelonzekerheid en onzekerheid in bepaalde aannames geldt ook voor de exacte methode dat deze geen exacte voorspellingen geeft. Wel wordt bedoeld dat de methode rekenkundig exact is, en dat er geen rekenkundige benaderingen worden toegepast.

Alle berekeningen in deze notitie zijn gebaseerd op de huidige wet- en regelgeving. Het doel van deze notitie is het vergelijken van methodes. De conclusies ten aanzien van deze methodes zullen naar verwachting niet veranderen door de nieuwe FTK-wetgeving.

Hoofdstuk 2 Beschrijving van de uniforme rekenmethodiek

Dit hoofdstuk beschrijft de uniforme rekenmethodiek gevolgd door enkele gerelateerde onderwerpen. In paragraaf 2.1 herhaalt kort de uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de rekenmethodiek en de drie stappen die de uniforme rekenmethodiek doorloopt. Paragraaf 2.2 geeft vervolgens een nader overzicht van de drie methoden die binnen de uniforme rekenmethodiek worden onderscheiden (exacte methode, benaderingsmethode en vereenvoudigde methode). In paragraaf 2.3 wordt het gebruik van de verschillende methoden voor verschillende typen regelingen toegelicht. Paragraaf 2.4 behandelt de gehanteerde risicomaatstaf in de uniforme rekenmethodiek. Tot slot beschrijft paragraaf 2.5 de relatie tussen de uniforme rekenmethodiek en de Haalbaarheidstoets.

2.1. Inleiding op de rekenmethodiek

In de eerste fase heeft de subwerkgroep een uniforme rekenmethodiek ontwikkeld om koopkracht en risico's van het opgebouwde en te bereiken pensioen van individuele deelnemers in kaart te brengen. Het doel daarvan is om deze gegevens op een uniforme wijze te verwerken in pensioeninformatie. Met dit doel voor ogen heeft de subwerkgroep drie uitgangspunten gekozen. Deze drie uitgangspunten zorgen ervoor dat de methode zogenaamd UVO-proof is. UVO-proof staat daarbij voor:

1. Uitvoerbaar: de rekenmethodiek is voor alle pensioenuitvoerders, dus voor pensioenfondsen, premiepensioeninstellingen, verzekeraars en de Sociale Verzekeringsbank (SVB), eenvoudig uitvoerbaar. Dit om de administratieve lasten te beperken;
2. Vergelijkbaar: de uitkomsten worden op basis van uniforme, dit houdt in dezelfde, grondslagen bepaald. Dit zodat deelnemers pensioenopbouw bij verschillende pensioenuitvoerders eenvoudig kunnen vergelijken;
3. Optelbaar: de resultaten van pensioenopbouw bij verschillende pensioenuitvoerders en de SVB zijn optelbaar, zodat de deelnemer een totaaloverzicht krijgt van zijn volledige pensioeninkomen.

De rekenmethodiek kent een stapsgewijze aanpak. Stap 1 betreft het voorschrijven van dezelfde uitgangspunten voor het maken van berekeningen voor alle pensioenuitvoerders. In stap 2 wordt op basis van deze uitgangspunten op regelingniveau het pensioenresultaat bepaald. Stap 3 vertaalt de uitkomsten op regelingniveau naar de resultaten voor een individuele deelnemer.

Doel van deze aanpak is het vergroten van de uitvoerbaarheid. Het is immers bewerkelijk om voor elke individuele deelnemer direct de koopkrachteffecten en risico's te berekenen. Dit vergt voor iedere individuele deelnemer een scenario-analyse. Bij vereenvoudigingen van de methodiek is niet per individu maar per pensioenregeling een scenario-analyse nodig. Dit betekent een aanzienlijke vereenvoudiging. De uitkomsten op regelingniveau worden vervolgens vertaald naar uitkomsten voor het individu.

Stap 1 bestaat uit het vaststellen van een uniforme scenarioset voor alle pensioenuitvoerders. De subwerkgroep adviseert dat alle pensioenuitvoerders in stap 1 uitgaan van de scenarioset van de Commissie Parameters. De scenarioset waar in deze notitie mee gewerkt wordt bestaat uit 1.000 scenario's en 60 projectiejaren. De horizon van de scenario's is bepaald door de AOW-leeftijd van de jongste deelnemers in het fonds.

De subwerkgroep heeft voor de kwantitatieve analyses in deze notitie de door de Commissie Parameters vastgestelde scenarioset gebruikt. Vanwege de structuur van het model dat gebruikt is voor het genereren van de scenario's, is het niet mogelijk om in alle jaren volledige consistentie te hebben tussen de scenarioset en de rendementen voor de verschillende beleggingscategorieën waar de Commissie in hetzelfde rapport over adviseert. De Commissie was zich hiervan bewust, en heeft zowel de kalibratie van de parameters voor het genereren van de scenarioset als de noodzakelijke aanpassingen om de consistentie te verhogen beschreven in

Bijlage I van haar rapport. Deze scenario's zijn voor deze notitie gebruikt zonder verdere aanpassingen. Het doel van deze notitie is niet om tot een vergelijking te komen van pensioenresultaten tussen verschillende pensioenregelingen, maar het op een consistente manier beoordelen van de drie methoden die binnen de uniforme rekenmethodiek worden onderscheiden (exacte methode, benaderingsmethode en vereenvoudigde methode).

In stap 2 wordt voor DB regelingen het pensioenresultaat voor de specifieke regeling vastgesteld. Hiertoe worden koopkrachtfactoren bepaald per regeling. Dat wil zeggen dat op elk toekomstig tijdstip het indexatieresultaat (en/of eventuele kortingen) wordt afgezet tegen de verwachte prijsinflatie tot en met dat tijdstip. De koopkrachtfactoren worden bepaald voor het mediane-, het slechtweers- en het goedweersscenario.

In stap 3 vindt voor DB regelingen de vertaalslag plaats naar de individuele deelnemer. In de benaderingsmethode wordt op basis van de drie sets uit stap 2 (het mediane-, het slechtweers- en het goedweersscenario) per deelnemer een individueel verwacht scenario, goed- en slechtweers scenario vastgesteld, zowel voor het opgebouwde als het nog op te bouwen pensioen.

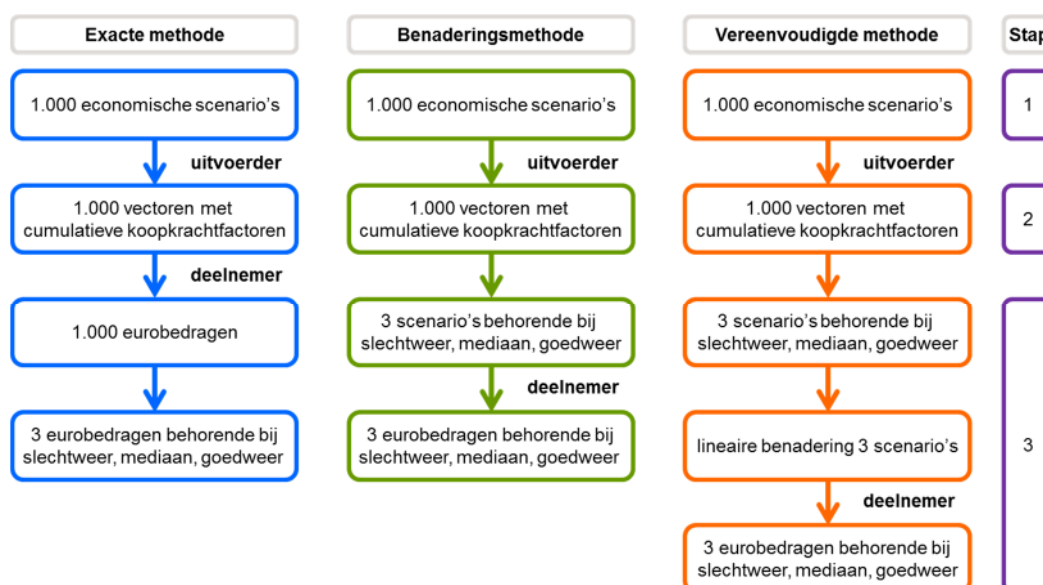
De rekenmethodiek kent voor DB regelingen in feite drie varianten: de exacte methode, de benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode. In de exacte methode worden de berekeningen uitgevoerd zonder vereenvoudiging. Alle economische scenario's worden in deze methode op deelnemersniveau doorgerekend. In de benaderingsmethode worden de scenario's op regelingsniveau doorgerekend. Pas daarna vindt een verstaalslag naar de deelnemer plaats waarbij op het niveau van de deelnemer slechts drie scenario's worden doorgerekend. De vereenvoudigde methode is een verdere versimpeling van de benaderingsmethode. Hierbij worden de drie scenario's uit de benaderingsmethode vereenvoudigd weergegeven.

Voor DC regelingen kunnen geen koopkrachtfactoren per regeling worden bepaald. Het pensioenresultaat voor een deelnemer is afhankelijk van de individuele leeftijd, de premie-inleg, het gespaarde saldo en beleggingsmix, waardoor de koopkrachtfactoren op deelnemersniveau bepaald moeten worden. Voor DC regelingen vinden stap 2 en stap 3 dus tegelijkertijd plaats door een precieze berekening op deelnemersniveau. Er is voor DC regelingen geen benaderingsmethode of vereenvoudigde methode uitgewerkt.

2.2. Overzicht van verschillende methoden voor DB regelingen

Onderstaande Figuur 1 geeft in drie stappen de aanpak voor de drie methoden die van toepassing is op DB regelingen.

Figuur 1: Stappenplan in de drie methoden van de uniforme rekenmethodiek

Voor alle methoden zijn stap 1 en stap 2 gelijk. Dat wil zeggen in alle methoden geldt als input dezelfde economische scenario's en worden op het niveau van de regeling de koopkrachtfactoren bepaald. De koopkrachtfactor is per scenario, per jaar de verhouding tussen de toeslag en de inflatie.

$$\text{koopkrachtfactor}_{s,j} = \frac{1 + \text{toeslag}_{s,j}}{1 + \text{inflatie}_{s,j}}$$

Hierin staat de 's' voor het specifieke scenario, en 'j' voor het projectiejaar in het betreffende scenario. Hierbij kan de toeslag een indexatie of korting zijn.

In alle methodes worden vervolgens per scenario de cumulatieve koopkrachtfactoren bepaald. Bij een maximale horizon van 60 jaar en 1.000 scenario's ontstaat dan een matrix van 60 x 1.000 cumulatieve koopkrachtfactoren. De cumulatieve koopkrachtfactor is het product van de jaarlijkse koopkrachtfactoren.

$$\text{koopkrachtfactor}_{s,j} * \text{koopkrachtfactor}_{s,j+1} * \dots$$

De verschillen tussen de drie methoden komen pas naar voren bij stap 3. De exacte methode berekent op basis van alle berekende koopkrachtfactoren per deelnemer de mediane pensioenuitkomst, de pensioenuitkomst in een slechtweersscenario, en de pensioenuitkomst in een goedweersscenario. Dit behelst bij een horizon van 60 jaar naast het doorrekenen van 1.000 scenario's per communicatie-uiting, vastlegging van twee (toeslag deelnemers en toeslag gewezen deelnemers/gepensioneerden) maal duizend (aantal scenario's) maal zestig (horizon) koopkrachtfactoren per regeling (120.000 getallen).

De benaderingsmethode berekent de pensioenuitkomst voor een deelnemer op basis van vooraf gecreëerde koopkrachtlijnen voor het mediaan, goedweer- en slechtweersscenario. Deze uit de koopkrachtfactoren gecreëerde scenario's zijn voor iedereen hetzelfde. Naast het doorrekenen van drie scenario's per communicatie-uiting, betekent dit dus vastlegging van twee (toeslag deelnemers en toeslag gewezen deelnemers/gepensioneerden) maal drie (goed weer/mediaan/slecht weer) maal zestig (horizon) koopkrachtfactoren per regeling (360 getallen). Voor de bepaling van het slechtweersscenario in de benaderingsmethode wordt in elk jaar van de projectie de koopkrachtfactor geselecteerd behorende bij het gewenste percentiel. In elk jaar kan dat een koopkrachtfactor uit een ander scenario zijn. Hetzelfde geldt voor het mediane en het goedweersscenario.

De vereenvoudigde methode vertaalt de uit de benaderingsmethode verkregen koopkrachtlijnen naar een lineaire functie met één constante en één variabele per koopkrachtlijn. Hierdoor kan het aantal vast te leggen gegevens worden beperkt tot twee (deelnemers en gewezen deelnemers/gepensioneerden) maal twee factoren (constante en variabele) maal drie (de drie koopkrachtuitingen) per regeling (12 getallen). Doel van deze methode is uitsluitend eenvoud in de uitvoering met betrekking tot de communicatie-uitingen. In de huidige administratieve systemen zijn opgebouwde rechten en jaarlijks op te bouwen rechten reeds aanwezig. Deze gegevens worden met de lineaire functie vertaald naar de te communiceren aanspraken.

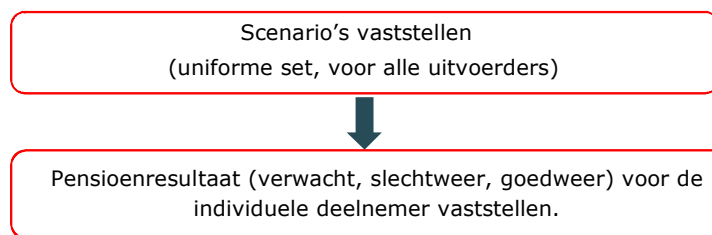
2.3. Verschillen tussen DB en (C)DC regelingen

DB regelingen en individuele DC regelingen verschillen van elkaar. Bij DB regelingen worden aanspraken opgebouwd, gebaseerd op het salaris-diensttijd principe. Per jaar wordt afhankelijk van de hoogte van het salaris en franchise een stukje pensioen opgebouwd. Op deze aanspraken wordt al dan niet een toeslag verleend, of worden eventuele kortingen toegepast. De gevolgen voor de koopkracht volgen dus uit de toeslag die in een scenario wordt gegeven en de

hoogte van de prijsinflatie in dat scenario.

Bij DC regelingen wordt een kapitaal opgebouwd. De ingelegde premie wordt voor ieder individu op verschillende wijze belegd en daarmee wordt een kapitaal opgebouwd. Het op de pensioendatum aanwezige kapitaal wordt per die datum aangewend voor de inkoop van een pensioen. Deze opbouw van kapitaal geldt bijvoorbeeld ook voor de premiepensioeninstelling.

De berekeningsmethode voor DC-regelingen is anders dan bij DB-regelingen. Het doorrekenen van scenario's voor de individuele deelnemer is bij DC regelingen nodig omdat de hoogte van de te bereiken aanspraken direct afhankelijk zijn van de beleggingsresultaten. Omdat sprake is van individuele beleggingen en geen toeslagen tot aan pensioendatum, wordt in stap 2 direct het pensioenresultaat voor de individuele deelnemer vastgesteld. Bij DC bestaat de methode dan ook slechts uit twee stappen. Zie onderstaand schema. Hoewel dit overeenkomsten vertoont met de exacte methode voor DB regelingen, zijn er ook verschillen. De exacte methode voor DB-regelingen bestaat uit 3 stappen, terwijl deze voor DC-regelingen uit twee stappen bestaat.

Bij DC-regelingen worden alle scenario's per individu doorgerekend. Voor iedere deelnemer wordt in elk van de 1.000 scenario's bepaald hoe hoog het eindkapitaal is. Dit eindkapitaal hangt af van de jaarlijkse beleggingsmix (die per deelnemer verschillend kan zijn, omdat er in DC-regelingen sprake kan zijn van een life-cycle beleid en keuzevrijheid) en de behaalde rendementen op de verschillende beleggingscategorieën. In ieder scenario wordt het eindkapitaal op pensioendatum omgerekend naar een direct ingaand pensioenrecht. Dit gebeurt op basis van de in het scenario voorkomende marktrente en de regelingsspecifieke overlevings-tafel. Dit leidt dus tot 1.000 scenario-afhankelijke pensioenrechten op pensioendatum. Deze worden vertaald naar euro's van nu door ze te verdisconteren met de cumulatieve prijsinflatie per scenario. Dit leidt wederom tot 1.000 scenario-afhankelijke pensioenrechten op pensioendatum, maar uitgedrukt in euro's van nu. Van deze 1.000 scenario's worden de mediaan, een hoog percentiel en een laag percentiel bepaald. Daarmee liggen het mediane scenario en het goed- en slechtweersscenario voor het pensioenrecht op pensioendatum voor de betreffende deelnemer vast.

Niet elke methode is bij elke pensioenregeling te gebruiken. Bij DB-regelingen kunnen in beginsel alle methoden uit de voorgaande paragraaf worden gehanteerd. De opbouw van het te bereiken pensioen wordt bij DB regelingen bepaald door de jaarlijkse koopkrachtfactoren. Bij DC-regelingen is dit echter niet het geval. Hierbij moet gebruik worden gemaakt van een exacte methode. Er is voor DC regelingen geen vereenvoudigde methode in dit rapport uitgewerkt. Eventueel zijn echter ook voor DC regelingen dergelijke vereenvoudigingen mogelijk. Bijvoorbeeld door een onderscheid te maken naar de opbouwfase en de uitkeringsfase waar in de huidige praktijk alleen nog inflatierisico relevant is (in verband met de aankoop van een nominale annuïteit).

Voor CDC regelingen is het wel mogelijk de benaderingsmethode te gebruiken. Wel moet bij deze methode een extra tabel worden gegenereerd waarin de opbouw in elk jaar in elk scenario wordt bijgehouden. Deze is immers niet constant over de tijd. Voor de benaderingsmethode moet dan in elk jaar de opbouw van het juiste scenario worden gebruikt: als het slechtweersscenario in een bepaald jaar wordt gegeven door het N^{de} scenario, moet ook de opbouw uit scenario N voor

dat jaar worden gebruikt. In deze notitie staan overigens geen verdere analyses voor CDC-regelingen.

2.4. Gehanteerde risicomaatstaf

De uniforme rekenmethodiek beschouwt het pensioenresultaat in een drietal scenario's.

Bijvoorbeeld het pensioenresultaat in het slechtweersscenario is de uitkering in het x-procent slechtste scenario. Deze maatstaf is vergelijkbaar met de bekende risicomaatstaf Value-at-Risk (VaR). Een alternatieve risicomaatstaf is om in plaats van de uitkomst in een bepaald percentiel, de gemiddelde uitkomst van alle scenario's onder/boven het betreffende percentiel te beschouwen. Deze maatstaf wordt aangeduid met Tail Value-at-Risk (TailVaR).⁴ In het kader van de uniforme rekenmethodiek gaat het dan bijvoorbeeld om het gemiddelde pensioenresultaat in alle scenario's beneden het x-procent slechtste scenario. Deze alternatieve risicomaatstaf heeft voordelen. Zo is het risico iets beter zichtbaar omdat het gemiddelde in de (slechte) scenario's gevoeliger is voor extremen. De uitkomsten in hele slechte scenario's worden in deze alternatieve risicomaatstaf meegewogen. Een praktisch nadeel is echter dat de alternatieve risicomaatstaf in de benaderingsmethode moeilijker te bepalen is.

Onderstaande Tabel 1 geeft een voorbeeld voor beide risicomaatstaven. De tabel toont het totaal te bereiken pensioen, volgens de exacte en benaderingsmethode, van een 40 jarige deelnemer in een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. Hierbij is voor elk percentiel de uitkomst steeds uitgesplitst naar VaR en de alternatieve risicomaatstaf TailVaR. Zo leidt bijvoorbeeld de VaR-methode voor het 2,5%-percentiel tot een waarde van 12.500 euro, de TailVaR-methode leidt voor hetzelfde percentiel tot een waarde van 10.800 euro. Het gaat om afgeronde bedragen.

Tabel 1: Verschillen tussen beide risicomaatstaven voor de verschillende methoden

Percentiel	Exacte methode		Benaderingsmethode	
	VaR	TailVaR	VaR	TailVaR
2,5%	12.500	10.800	13.500	11.900
5%	13.800	11.900	14.700	13.000
10%	15.400	13.300	15.800	14.100

Het pensioenresultaat in dit voorbeeld is volgens de exacte methode in het 5 procentpercentiel gelijk aan 13.800 euro.

Het gemiddelde pensioenresultaat van alle scenario's onder het 5 procentpercentiel is gelijk aan 11.900. Merk op dat de alternatieve risicomaatstaf per definitie leidt tot een lagere waarde. Het is namelijk een gemiddelde van alle scenario's waarin het pensioenresultaat lager is dan in het 5 procentpercentiel. Vanuit het oogpunt van communicatie is de toegevoegde waarde van de TailVaR ten opzichte van de VaR beperkt. Daarnaast is de VaR eenvoudiger te berekenen en uit te leggen. Daarom is het logischer om voor een VaR aanpak te kiezen.

2.5. Relatie tussen de uniforme rekenmethodiek en de haalbaarheidstoets

In het nieuwe FTK voeren pensioenfondsen jaarlijks een haalbaarheidstoets uit. De haalbaarheidstoets vervangt de huidige continuïteitsanalyse (tezamen met de consistentietoets). De verwachtingen over het pensioenresultaat en de bijbehorende risico's krijgen daarbij meer expliciete aandacht. De haalbaarheidstoets wordt uitgevoerd op basis van de voorgeschreven uniforme economische scenario'set. Het gaat hier om een stochastische analyse. In het prudentiële toezicht is de haalbaarheidstoets een belangrijk instrument, waarmee verschillende elementen getoetst worden (zoals bijvoorbeeld ook consistentie en een realistisch en haalbaar premiebeleid). Daarmee vormt de haalbaarheidstoets de grondslag voor de communicatie op individuele basis

⁴ De financiële bijsluiter voor financiële producten gaat uit van een TailVar-benadering via de GUISE, dit is de gemiddelde uitkomst in slechte eventualiteiten.

richting de deelnemers over hun te verwachten pensioenresultaat, zowel ten aanzien van de koopkracht als ten aanzien van de risico's.

In de haalbaarheidstoets staan de sturingsparameters centraal. Bij de doorrekening van de haalbaarheidstoets wordt voor elk scenario in alle toekomstige projectiejaren over de berekeningshorizon bepaald met welk positief of negatief percentage de pensioenen aangepast worden. Het gaat dan om indexatie, inhaalindexatie, verlaging van pensioenen of compensatie van eerder doorgevoerde verlagingen. Hierdoor bepaalt de haalbaarheidstoets de set van sturingsparameters, die ook de basis vormt voor de berekeningen voor de uniforme rekenmethodiek. Voor de benaderingsmethode worden uit deze set het verwachte scenario, het goedweersscenario en het slechtweersscenario afgeleid. Deze drie scenario's worden vervolgens gehanteerd voor de bepaling van de uitkomsten ten behoeve van de communicatie op individueel niveau. Op deze wijze vormt de haalbaarheidstoets de grondslag hiervoor. Bij de keuze voor de percentielen voor de communicatie speelt de aansluiting bij de haalbaarheidstoets nog een extra rol.

Zowel in de haalbaarheidstoets als binnen de uniforme rekenmethodiek wordt het begrip pensioenresultaat gehanteerd. In de haalbaarheidstoets draait het om het pensioenresultaat op fondsniveau (of cohortniveau) en binnen de uniforme rekenmethodiek om het resultaat op individueel niveau. De haalbaarheidstoets beschouwt bij het pensioenresultaat bovendien de kasstroom van de pensioenuitkeringen, terwijl de uniforme rekenmethodiek alleen kijkt naar de uitkering op pensioendatum. In die zin valt het pensioenresultaat op grond van de uniforme rekenmethodiek binnen de definitie van pensioenresultaat in de haalbaarheidstoets. De haalbaarheidstoets neemt bij het pensioenresultaat de volledige looptijd van de pensioenverplichting in ogenschouw. Dus zowel over de opbouwfase als over de uitkeringsfase. De scope van het pensioenresultaat binnen de uniforme rekenmethodiek is voor de deelnemers alleen gericht op de opbouwfase tot de pensioendatum, omdat de communicatie op individueel niveau over pensioenresultaten gericht is op dit moment. In paragraaf 5.2 wordt ingegaan op de onzekerheid die nog resteert in de uitkeringsfase na de pensioendatum.

Verzekeraars en PPI's voeren overigens geen haalbaarheidstoets op regelingniveau uit.

Bij verzekeraars is de toeslag afhankelijk van contractuele afspraken met de werkgever, en kan afhankelijk zijn van winstdeling en/of bijbetaling van de werkgever.

Hoofdstuk 3 Beschrijving van de aanvaardbaarheidstoets

Dit hoofdstuk beschrijft de uitgevoerde aanvaardbaarheidstoets. Paragraaf 3.1 geeft een uitleg van de gevolgde aanpak gevolgd door de resultaten van de aanvaardbaarheidstoets voor de benaderingsmethode in paragraaf 3.2. Paragraaf 3.3 geeft een intuïtieve toelichting op gevonden verschillen tussen de benaderingsmethode en de exacte methode. Paragraaf 3.4 beschrijft de wijze waarop de aanvaardbaarheidstoets is uitgevoerd voor de vereenvoudigde methode, gevolgd door een bespreking van de resultaten in 3.5.

3.1. Aanpak van de aanvaardbaarheidstoets voor de benaderingsmethode

Het is belangrijk dat de uniforme rekenmethodiek leidt tot aanvaardbare uitkomsten. De benaderingsmethode moet komen tot uitkomsten die een goede weerspiegeling geven van het te verwachten individuele pensioenresultaat en de risico's daaromtrent. De uitkomsten van de exacte methode worden hierbij als maatstaf gebruikt.

Het voorgaande betekent dat de afwijking van de uitkomsten van de benaderingsmethode in vergelijking met de uitkomsten van de exacte methode voldoende klein moet zijn. Voor de vereenvoudigde methode geldt hetzelfde. Ook hierbij moet de afwijking van de exacte methode voldoende klein zijn rekening houdend met het doel van de berekening. Daartoe is een 'aanvaardbaarheidstoets' uitgevoerd. Daarbij is het van belang om onder meer stil te staan bij de volgende aspecten:

- Betreft het een afwijking voor jongeren of juist voor personen die relatief kort voor hun pensioen staan?
- Betreft het een onderschatting of een overschatting van het risico?
- Betreft het een afwijking van het mediane scenario? Of van het slechtweersscenario en/of goedweersscenario?

Binnen de subwerkgroep zijn voor drie verschillende contracten berekeningen gemaakt in het kader van de aanvaardbaarheidstoets. Een nominaal contract met voorwaardelijke indexatie op basis van prijsinflatie, een symmetrisch reëel contract met indexatie op basis van prijsinflatie en een niet-symmetrisch reëel contract met indexatie op basis van prijsinflatie. Bij de berekening is uitgegaan van één basisvariant en zes gevoeligheidsanalyses. De gevoeligheidsanalyses hebben betrekking op de beleggingsmix, de startdekkingsgraad, de gebruikte scenarioset en nieuwe instroom van deelnemers. Vervolgens wordt voor vier maatmensen gekeken wat de uitkomsten waren voor de exacte methode en de benaderingsmethode en de impact van de gevoeligheidsanalyses. Deze paragraaf bekijkt de overeenkomsten en verschillen tussen de exacte methode en de benaderingsmethode. Dit is de basis voor de aanvaardbaarheidstoets van de benaderingsmethode.

Beschrijving contracten

De drie verschillende contracten zien er als volgt uit:

Contract 1: Nominaal contract met voorwaardelijke indexatie. Het contract heeft als ambitie om de prijsinflatie te indexeren.

Contract 2: Symmetrisch reëel contract. Het contract heeft als ambitie om de prijsinflatie te indexeren.

Contract 3: Niet-symmetrisch reëel contract. Het contract heeft als ambitie om de prijsinflatie te indexeren. Het contract kent wel een plafond in de indexatieverlening: er wordt nooit meer (cumulatieve) indexatie gegeven dan de (cumulatieve) ambitie ('genoeg-is-genoeg').

Het verschil tussen Contract 2 en Contract 3 is het wel of niet hebben van een indexatieplafond. Dit plafond is in veel pensioenregelingen vastgelegd. Opgemerkt zij dat het de

vraag is of een contract met een indexatieplafond houdbaar blijft wanneer in bepaalde scenario's de dekkingsgraden sterk oplopen. Hetzelfde geldt voor de huidige premieniveaus voor de werknemer en werkgever.

Beschrijving varianten

In onderstaande Tabel 2 zijn voor iedere variant de belangrijkste kenmerken opgenomen. Elke gevoeligheidsanalyse kijkt op één punt af van de basisvariant. De afwijkingen ten opzichte van de basisvariant zijn onderstreept. In principe is elke variant voor elk type contract doorgerekend.⁵ Alle varianten gaan uit van een vast salaris voor de projectieperiode.

Tabel 2: Belangrijkste kenmerken van de varianten in aanvaardbaarheidstoets

Variant	1 (Basis)	2	3	4	5	6	7
Startdekkingsgraad nominaal	110%	110%	110%	110%	110%	<u>90%</u>	110%
Initiële indexatieachterstand	10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%
Beleggingsmix Zakelijk–Vastrentend	50%-50%	50%- 50%	<u>25%-</u> <u>75%</u>	<u>75%-</u> <u>25%</u>	50%- 50%	50%- 50%	50%-50%
Renteafdekking	50%	50%	50%	50%	<u>30%</u>	50%	50%
Open of gesloten fonds	Open	<u>Gesloten</u>	Open	Open	Open	Open	Open
Scenarioset	Commissie Parameters	idem	idem	idem	idem	idem	<u>Inflatie</u> <u>+ 0,5 %-punt;</u> <u>Rendement</u> <u>aandelen</u> <u>-/- 0,5 %-punt</u>

Beschrijving maatmensen en pensioenregeling

Voor de toets op aanvaardbaarheid zijn de gevolgen voor vier maatmensen doorgerekend. De maatmensen variëren in leeftijd. De startleeftijden zijn 25, 40, 60 en 70 jaar. Het startsalaris van alle is € 35.000. Dit salaris wordt in reële termen constant gehouden. De pensioenregeling is een middelloonregeling met een startfranchise van € 11.000. Voor de toekomst rekenen geldt een opbouwpercentage van 1,7% van de pensioengrondslag. Voor aanspraken opgebouwd over het verleden geldt voor de eenvoud een eindloonregeling met een opbouwpercentage van 2%. De pensioenrichtleeftijd van de pensioenregeling is 67 jaar. Aangenomen wordt dat alle maatmensen zijn gestart op leeftijd 25 en fulltime werken tot aan de pensioenrichtleeftijd. Omdat de 70-jarige maatmens reeds met pensioen is, wordt voor hem een horizon van 5 jaar gebruikt. In onderstaande Tabel 3 zijn de bestaande pensioenopbouw en de toekomstige, jaarlijkse opbouw te vinden.

Tabel 3: Overzicht van de bestaande en toekomstige opbouw van de maatmensen

#	Startleeftijd	Startsalaris	Bestaande opbouw	Jaarlijkse opbouw
1	25 jaar	€ 35.000	0	408
2	40 jaar	€ 35.000	7.200	408
3	60 jaar	€ 35.000	16.800	408
4	70 jaar	-	20.160	0

⁵ Uitzonderingen zijn dat Variant 7 niet voor Contract 1 is doorgerekend en Variant 2 niet voor Contract 2 en Contract 3.

Er is geen standaard-definitie voor een goedweerscenario of slechtweerscenario. Daarom worden meerdere percentielen getoond in de tabellen met resultaten. Een hoog percentiel (bijvoorbeeld 95% of 97,5%) is een gunstig scenario, een laag percentiel (bijvoorbeeld 5% of 2,5%) is een ongunstig scenario.

3.2. Resultaten van de aanvaardbaarheidstoets voor de benaderingsmethode

In deze paragraaf worden de belangrijkste cijfers en conclusies van het aanvaardbaarheidsonderzoek van de benaderingsmethode genoemd.⁶ Onderstaande drie tabellen (Tabel 4, Tabel 5 en Tabel 6) bevatten de belangrijkste cijfers van het onderzoek naar de aanvaardbaarheid. De tabellen tonen voor de vier maatmensen de verschillen tussen de exacte methode en de benaderingsmethode in een vijftal percentielen. Voor de maatmensen 1, 2 en 3 betreft het verschillen in het te bereiken pensioen op de pensioenleeftijd, voor maatmens 4 wordt het verschil in pensioenaanspraak na vijf jaar getoond. Een positief (negatief) verschil betekent dat het pensioenresultaat volgens de benaderingsmethode hoger (lager) is dan volgens de exacte methode. De verschillen worden getoond voor de basisvariant in de derde kolom. Daarnaast wordt het maximale verschil getoond voor de andere zes varianten, waarbij tussen haakjes staat aangegeven bij welke variant(en) dit maximum optrad. Neem bijvoorbeeld de 25 jarige deelnemer in Tabel 4 (contract 1). Daarvoor geldt in de basisvariant dat voor het 97,5%-percentiel het pensioenresultaat volgens de benaderingsmethode (afgerond) 5 procent lager is dan volgens de exacte methode. Voor de andere varianten is dit verschil maximaal -10 procent. Dit maximale verschil treedt op in de varianten 2, 4 en 6.

Tabel 4: De benaderingsmethode ten opzichte van de exacte methode voor contract 1

Maatmens	Percentiel	Vershil tussen benaderings- en exacte methode in basisvariant	Maximale verschil in andere varianten (nummer van de varianten)
1 (25 jaar)	97,5%	-5%	-10% (2,4,6)
	95%	-5%	-10% (4,6)
	50%	0%	-5% (5)
	5%	+15%	+15% (2,4,6)
	2,5%	+20%	+25% (2,4,6)
2 (40 jaar)	97,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	95%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	+5%	+10% (4,6)
	2,5%	+10%	+15% (4)
3 (60 jaar)	97,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	95%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	2,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
4 (70 jaar)	97,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	95%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	2,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)

⁶ De cijfers zijn gebaseerd op twee middelloonregelingen. Wanneer de resultaten van andere regelingen (in totaal zijn meer dan 25 combinaties van regelingen en varianten doorgerekend) daar aanleiding toe geven wordt daar in de conclusies bij stil gestaan.

Tabel 5: De benaderingsmethode ten opzichte van de exacte methode voor contract 2

Maatmens	Percentiel	Verskil tussen benaderings- en exacte methode in basisvariant	Maximale verschil in andere varianten (nummer van de varianten)
1 (25 jaar)	97,5%	-20%	-20% (5,6,7)
	95%	-15%	-15% (5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	+15%	+20% (7)
	2,5%	+15%	+15% (5,6,7)
2 (40 jaar)	97,5%	-5%	-5% (4,5,6,7)
	95%	-5%	-5% (4,5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	+5%	+5% (4,5,6,7)
	2,5%	+5%	+5% (4,5,6,7)
3 (60 jaar)	97,5%	0%	0% (4,5,6,7)
	95%	0%	0% (4,5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	0% (4,5,6,7)
	2,5%	0%	0% (4,5,6,7)
4 (70 jaar)	97,5%	0%	0% (4,5,6,7)
	95%	0%	0% (4,5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	0% (4,5,6,7)
	2,5%	0%	0% (4,5,6,7)

Tabel 6: Benaderingsmethode ten opzichte van de exacte methode voor contract 3

Maatmens	Percentiel	Verskil tussen benaderings- en exacte methode in basisvariant	Maximale verschil in andere varianten (nummer van de varianten)
1 (25 jaar)	97,5%	0%	0% (4,5,6,7)
	95%	0%	0% (4,5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	+15% (7)
	2,5%	+5%	+30% (7)
2 (40 jaar)	97,5%	0%	0% (4,5,6,7)
	95%	0%	0% (4,5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	+10%	+10% (5,6)
	2,5%	+5%	+10% (4,6)
3 (60 jaar)	97,5%	0%	0% (4,5,6,7)
	95%	0%	0% (4,5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	0% (4,5,6,7)
	2,5%	0%	0% (4,5,6,7)
4 (70 jaar)	97,5%	0%	0% (4,5,6,7)
	95%	0%	0% (4,5,6,7)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	0% (4,5,6,7)
	2,5%	0%	0% (4,5,6,7)

Uit deze resultaten volgen enkele conclusies voor wat betreft de aanvaardbaarheid:

- **De benaderingsmethode werkt goed in het mediane scenario.** Er zijn geen verschillen tussen de beide methoden in dit scenario. Voor bestaande opbouw zijn de

uitkomsten voor de beide methodieken eveneens gelijk. Voor oudere deelnemers wijkt de benaderingsmethode daarom bijna niet af van de exacte methode.

- **De benaderingsmethode wijkt af van de exacte methode voor nieuwe opbouw.** Dit verklaart waarom vooral voor jonge deelnemers de benaderingsmethode afwijkt.
- **De benaderingsmethode geeft altijd een onderschatting van het risico.** In lage percentielen ('slechtweersscenario's') zijn de uitkomsten van de benaderingsmethode hoger dan voor de exacte methode. Voor hoge percentielen ('goedweersscenario's') zijn de uitkomsten van de benaderingsmethode lager dan de exacte methode. De volgende paragraaf legt uit wat de reden is van deze onderschatting. Een uitzondering hierop is het derde contract ('genoeg-is-genoeg'). Vanwege het indexatieplafond in dit contract is er geen verschil tussen de uitkomsten van de twee methoden in het goedweersscenario.
- **De verschillen zijn voor de hogere percentielen (97,5% en 95%) het grootst voor het symmetrische contract.** Dit komt omdat er geen maximum zit aan de indexatie in contract 2 zoals dat wel het geval is bij contract 1 en contract 3. Voor de lagere percentielen valt vooral op dat het verschil voor contract 3 klein is in vergelijking met de andere contracten. Dit komt door het plafond in de indexatieverlening. Hierdoor wordt in goede tijden een overschot opgebouwd waardoor in slechte tijden de kortingen worden beperkt.⁷ Ook de overige regelingen die zijn doorgerekend laten zien dat vooral bij de symmetrische contracten, waarbij er geen beperking is voor de toe te kennen indexatie, verschillen ontstaan. Deze verschillen kunnen bij de hoge en lage percentielen wel groter zijn dan voor de twee contracten waarvoor de resultaten hier getoond zijn. Voor het 2,5%-percentiel tot minimaal -25%, en voor het 97,5%-percentiel tot maximaal +40%.

Ten aanzien van de verschillende varianten worden de volgende conclusies getrokken:

- **De benaderingsmethode geeft vooral een afwijking bij een wijziging van de scenario'set (variant 7) en dan met name bij jonge deelnemers.** In de doorgerekende variant verslechtert het jaarlijkse rendement op aandelen met een half procentpunt en stijgt de inflatie met een half procentpunt. Dit heeft vooral op de lange termijn impact op het pensioenresultaat, dus voor jonge deelnemers.
- **Het verschil tussen beide methoden wordt kleiner wanneer de beleggingsmix minder risicovol wordt (variant 3).** Omgekeerd geldt dat een risicovoller beleggingsbeleid (variant 4) leidt tot toenemende verschillen tussen de exacte en de benaderingsmethode. De mate van rente-afdekking heeft vanzelfsprekend gevolgen voor het pensioenresultaat, maar de invloed is kleiner dan bij een wijziging van de beleggingsmix (variant 5).
- **De resultaten variëren met de dekkingsgraad.** Een lagere dekkingsgraad (variant 6) zorgt voor grotere verschillen tussen de exacte methode en de benaderingsmethode.

De benaderingsmethode leidt – gezien het doel en de benodigde investeringen – in veel gevallen tot aanvaardbare verschillen vergeleken met de exacte methode. Hierbij is het wel belangrijk om aan de deelnemers via een disclaimer voldoende toe te lichten hoe de uitkomsten te interpreteren. Tevens moet worden bedacht dat voor de groep jonge deelnemers er ook politieke factoren (wetgeving) en carrièreontwikkelingen zijn die, gezien de lange projectieperiode, het pensioenresultaat sterk kunnen beïnvloeden. De subwerkgroep adviseert daarom hier in de wijze van communicatie voldoende rekening mee te houden.

Los van de aanvaardbaarheid van het verschil tussen de exacte- en de benaderingsmethode merken verschillende uitvoerders op dat de scenario'set op lange termijn relatief vaak tot gunstige situaties leidt met hoge indexaties en dekkingsgraden. Weliswaar zijn er maxima aan de toe te kennen indexaties volgens de pensioenregeling en fiscale wetgeving, maar dat heeft tot gevolg dat in gunstige scenario's de dekkingsgraden zeer hoog worden. Dit gebeurt al vrij snel (in 25 jaar tot boven de 200% voor sommige regelingen), ook in

---

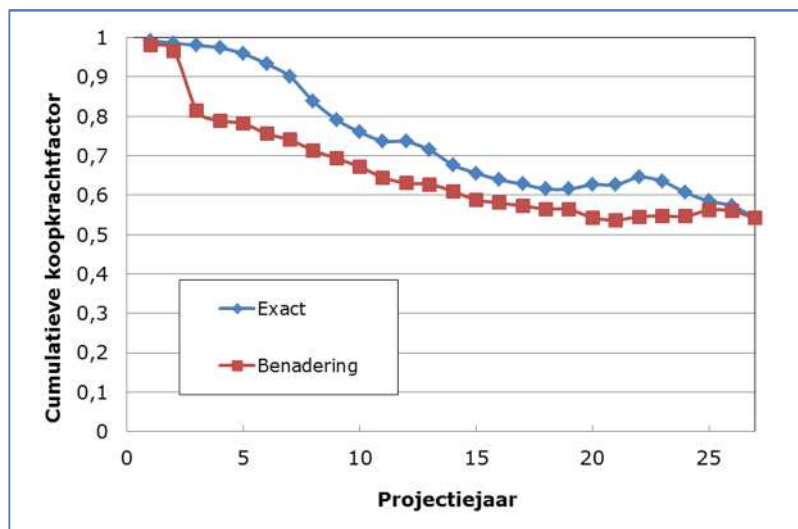
⁷ Wanneer er geen uitkeringen zouden zijn, ontstaat er geen verschil tussen regelingen met en zonder plafond.

het mediane scenario. Dit is een gevolg van de economische scenario's in de gebruikte scenarioset, en wordt niet veroorzaakt door de uniforme rekenmethodiek.

3.3. Toelichting op verschillen benaderingsmethode en exacte methode

Het feit dat de benaderingsmethode een onderschatting geeft van het risico is een gevolg van de methode zelf, niet van specifieke scenario's of fondskenmerken. De oorzaak is niet eenvoudig uit te leggen, maar het verschil tussen beide methoden wordt veroorzaakt door de wijze waarop de opbouw van nieuwe aanspraken doorwerkt in het te bereiken pensioen. Er is een analogie met een belegger in een beleggingsfonds die maandelijks een gelijk bedrag stort in het beleggingsfonds. Voor het eindbedrag van deze belegger is niet alleen de totale verandering van de fondskoers tussen de begin- en einddatum van belang, maar ook het verloop van de koers tussentijds. Wanneer de koers over de periode van de stortingen in het fonds gelijk blijft en op het eind wegzakt, dalen ook de latere stortingen sterk in waarde. Echter, wanneer de koers eerst wegzakt en daarna stabiel blijft, behouden de latere stortingen (die van na de daling) hun waarde, en is het bedrag op de einddatum hoger dan in het eerste geval. Ditzelfde effect veroorzaakt het verschil, veroorzaakt door de nieuwe opbouw, tussen de exacte methode en de benaderingsmethode.

Figuur 2: Cumulatieve koopkrachtfactoren in slechtweersscenario (40-jarige deelnemer)

Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van het slechtweersscenario. Figuur 2 toont als voorbeeld de cumulatieve koopkrachtfactoren voor de berekening van de 2,5%-percentielen van het te bereiken pensioen voor een 40-jarige deelnemer voor de hele projectieperiode van 27 jaar. De blauwe lijn toont het slechtweersscenario voor de exacte methode, de rode lijn toont het slechtweersscenario voor de benaderingsmethode. Denkend aan de analogie van de belegger valt op dat de rode lijn uit de benaderingsmethode weliswaar altijd onder de blauwe lijn van de exacte methode ligt, maar dat de rode lijn na het tweede jaar veel minder daalt dan de blauwe lijn. Dat betekent dat de waarde van de nieuwe opbouw in het laatste geval (de exacte methode) veel harder daalt dan in het geval van de benaderingsmethode. Hierdoor ligt het 2,5%-percentiel van de exacte methode onder het 2,5%-percentiel van de benaderingsmethode. Dit betekent dat nieuwe opbouw in het slechtweersscenario onder de benaderingsmethode iets gunstiger wordt behandeld. Zonder nieuwe opbouw speelt dit effect niet, en geven beide methoden een vergelijkbaar resultaat.

Om het verschil te kwantificeren volgt een voorbeeld op basis van bovenstaande figuur.

De cumulatieve koopkrachtfactoren voor opbouw in het 5^e jaar zijn respectievelijk 0,96 en 0,78 voor de exacte methode en de (zie grafiek) benaderingsmethode. Voor beide methoden is de cumulatieve koopkrachtfactor voor dit percentiel na 27 jaar gelijk aan 0,54. Voor de exacte methode betekent dit een daling van -44 procent (van 0,96 naar 0,54), voor de

benaderingsmethode maar -30 procent (van 0,78 naar 0,54). De waarde van de pensioenaanspraken die in het 5^e jaar zijn ingekocht, daalt in de exacte methode dus harder dan in de benaderingsmethode.

Evengoed levert de benaderingsmethode voor de hoge percentielen juist een lager pensioenresultaat. Hier speelt het omgekeerde effect: de nieuw ingekochte aanspraken stijgen in de exacte methode harder dan in de benaderingsmethode. Hierdoor ligt het 97,5%-percentiel van de exacte methode boven het 97,5%-percentiel van de benaderingsmethode.

Er is onderzoek gedaan naar een mogelijke aanpassing van de benaderingsmethode die de afwijking met de exacte methode verkleint. Met een dergelijke aanpassing nam de complexiteit van de methode echter dusdanig toe dat de uitvoerbaarheid en de uitlegbaarheid onder druk kwam te staan. Ook het toepassen van een correctiefactor voor de onderschatting is niet werkbaar omdat de grootte van de onderschatting afhangt van specifieke fondskenmerken. Hierdoor is het niet mogelijk om uniforme correctiefactoren vast te stellen.

Er is ook gekeken naar mogelijkheden om de verschillen tussen de vereenvoudigde methode en de exacte methode te verkleinen. Als alternatief voor de lineaire benadering die binnen de vereenvoudigde methode wordt gebruikt heeft het CPB een andere functionele vorm doorgerekend. Dit omdat een lineaire functie moeite heeft om op zowel de korte als de lange termijn goed aan te sluiten bij de scenario's voor goed en slechtweer.⁸ Het CPB heeft gerekend met een logistische functie. Deze niet-lineaire functie geeft een betere fit van het pensioenresultaat dan de lineaire functie met een gelijk aantal parameters, vooral wanneer het contract sterk niet-lineair is (bijvoorbeeld wegens inhaalindexatie of het 'genoeg-is-genoeg' principe). Nadeel van deze functie is dat het proces van het fitten van de data complexer wordt en niet standaard beschikbaar is in bijvoorbeeld een programma als Excel.

3.4. Aanpak van de aanvaardbaarheidstoets voor de vereenvoudigde methode

Voor de aanvaardbaarheidstoets voor de vereenvoudigde methode is een vergelijkbare aanpak gekozen als voor de benaderingsmethode. Door middel van het doorrekenen van 4 maatmensen in verschillende varianten. Voor de vereenvoudigde methode is wel alleen Contract 1 (nominaal contract met voorwaardelijke indexatie) doorgerekend. Verder is variant 7 (andere scenarioset) niet doorgerekend. Paragraaf 3.1 bevat een beschrijving van de gebruikte maatmensen, het contract, en de varianten.

3.5. Resultaten van de aanvaardbaarheidstoets voor de vereenvoudigde methode

In deze paragraaf worden de belangrijkste cijfers en conclusies van het aanvaardbaarheidsonderzoek van de vereenvoudigde methode genoemd. De cijfers zijn gebaseerd op één DB-regeling. Analoog aan de benaderingsmethode toont Tabel 7 voor de vier maatmensen de verschillen tussen de exacte methode en de vereenvoudigde methode in een vijftal percentielen. De verschillen worden getoond voor de basisvariant in de derde kolom. Daarnaast wordt het maximale verschil getoond voor de andere vijf varianten, waarbij tussen haakjes staat aangegeven bij welke variant(en) dit maximum optrad. Een positief (negatief) verschil betekent dat het pensioenresultaat volgens de vereenvoudigde methode hoger (lager) is dan volgens de exacte methode. Neem bijvoorbeeld de 25-jarige deelnemer. Daarvoor geldt in de basisvariant dat voor het 97,5%-percentiel het pensioenresultaat volgens de vereenvoudigde methode (afgerond) 5 procent hoger is dan volgens de exacte methode. Voor de andere varianten is dit verschil ook maximaal 5 procent. Dit maximale verschil treedt op in de variant 3.

---

⁸ CPB Memo betreffende 'Vereenvoudigde methode en aantal scenario's' aan de Werkgroep Uniforme rekenmethodiek van 16 juni 2014.

Tabel 7: Vereenvoudigde methode ten opzichte van de exacte methode voor contract 1

Maatmens	Percentiel	Vershil tussen vereenvoudigde- en exacte methode in basisvariant	Maximale verschil in andere varianten (nummer van de varianten)
1 (25 jaar)	97,5%	5%	5% (3)
	95%	5%	5% (3)
	50%	5%	10% (4,6)
	5%	10%	-20% (4,6)
	2,5%	10%	-20% (6)
2 (40 jaar)	97,5%	5%	5% (2,3,4,5)
	95%	5%	5% (2,3,4,5)
	50%	0%	-10% (6)
	5%	5%	-15% (6)
	2,5%	5%	-15% (6)
3 (60 jaar)	97,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	95%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	50%	0%	5% (2,3,4,5,6)
	5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	2,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
4 (70 jaar)	97,5%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	95%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	50%	0%	5% (2)
	5%	0%	-5% (2)
	2,5%	0%	-5% (6)

Uit deze resultaten zijn de volgende conclusies voor wat betreft de aanvaardbaarheid van de vereenvoudigde methode te trekken:

- **De (on)nauwkeurigheid van de vereenvoudigde methode lijkt vergelijkbaar met de (on)nauwkeurigheid van de benaderingsmethode.** De verschillen bij beide methoden zijn van dezelfde orde van grootte. Ook bij de vereenvoudigde methode ontstaan vooral verschillen voor jongere deelnemers door de lange projectiehorizon en meer toekomstige opbouw. Wel leidt de vereenvoudigde methode in sommige gevallen ook bij oudere deelnemers tot verschillen.
- **De vereenvoudigde methode leidt ook voor het mediane pensioenresultaat tot verschillen met de exacte methode.** De benaderingsmethode leidt alleen bij de extremere percentielen tot verschillen.
- **In tegenstelling tot de benaderingsmethode leidt de vereenvoudigde methode niet per definitie tot een onderschatting van het risico.** Voor de basisvariant is het verschil voor zowel de hoge als de lage percentielen positief, waardoor ook een onderschatting van het risico kan optreden. Meer algemeen geldt voor de vereenvoudigde methode dat de verschillen voor de verschillende percentielen op een minder voorspelbare manier afwijken van het exacte resultaat, waardoor zowel overschattingen als onderschattingen kunnen ontstaan.

Hoofdstuk 4 Beschrijving van uitvoerbaarheidstoets

In dit hoofdstuk staat de uitvoerbaarheidstoets centraal, gebaseerd op een vragenlijst die door verschillende uitvoerders is ingevuld. Paragraaf 4.1 licht de gevolgde aanpak toe. In paragraaf 4.2 wordt in meer detail ingegaan op de specifieke uitvoering van de verschillende methoden. Paragraaf 4.3 gaat in op de verwachte kosten voor de verschillende methoden. Paragraaf 4.4 verkent de mogelijkheid om de berekeningen voor de uniforme rekenmethodiek door een externe tool te laten doen. Tot slot worden in paragraaf 4.5 de overige uitkomsten van de vragenlijsten besproken.

4.1. Aanpak van de uitvoerbaarheidstoets

Één van de uitgangspunten bij het ontwikkelen van de uniforme rekenmethodiek is de uitvoerbaarheid voor alle pensioenuitvoerders: pensioenfondsen, premiepensioeninstellingen en verzekeraars. Voor het toetsen van deze uitvoerbaarheid hebben de betrokken pensioenuitvoerders (zie Bijlage 2) een vragenlijst ingevuld over de verschillende aspecten die samenhangen met de uitvoerbaarheid (zie Bijlage 3 voor de vragen), en heeft een aantal uitvoerders de benaderingsmethode doorgerekend voor een aantal typen contracten. De antwoorden van de verschillende uitvoerders worden in het vervolg van dit hoofdstuk besproken.

4.2. Resultaten van de uitvoerbaarheid bij DB regelingen

De verschillende methoden (exacte methode, benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode) hebben een verschillende mate van complexiteit. Dit leidt tot verschillen in de complexiteit van de IT-implementatie. De exacte methode kost meer tijd om te implementeren en meer tijd om te draaien dan de benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode, en zorgt ervoor dat systemen eerder tegen hun limieten aanlopen. Waar in de exacte methode voor elke deelnemer voor elk scenario het pensioenresultaat wordt bepaald, worden in de benaderingsmethode voor DB regelingen slechts drie scenario's doorgerekend per deelnemer. Deze benaderingsmethode wordt door alle uitvoerders beoordeeld als niet eenvoudig maar wel uitvoerbaar vanuit IT perspectief. Daarnaast is er nog een vereenvoudigde methode waarin deze drie scenario's worden weergegeven door een wiskundige functie. Hoewel deze vereenvoudigde methode een versimpeling is van de benaderingsmethode wordt de uitvoerbaarheid van beide methoden als vergelijkbaar beoordeeld.

Bij de exacte methode wordt voor elke deelnemer een volledige projectie naar de toekomst doorgerekend. Deze methode leidt tot de hoogste complexiteit voor de IT-implementatie. De flexibiliteit van de IT-systemen om hiermee om te gaan verschilt per uitvoerder. Voor sommige systemen zorgt deze exacte methode er voor dat het systeem eerder tegen grenzen aan loopt. Voor andere systemen is het verschil in complexiteit van de implementatie wel aanwezig, maar niet problematisch. Geen van de uitvoerders geeft aan dat de implementatie van de exacte methode onmogelijk is, wel geven sommige uitvoerders aan dat de invoering van de exacte methode onwenselijk is. Dit vanwege de vele veranderingen op ICT-gebied die al gepland zijn, en de hoge kosten die met de implementatie gepaard gaan. Er zitten verschillen tussen de exacte methode voor DB-regelingen en de exacte methode voor DC-regelingen, maar de basis is in beide methoden gelijk, namelijk dat voor elke deelnemer apart een projectie moet worden gemaakt.

Een goede balans tussen nauwkeurigheid en uitvoerbaarheid is belangrijk. Enerzijds is het belangrijk om voor alle onderdelen van de regeling de werkelijkheid zo nauwkeurig mogelijk te modelleren. Anderzijds is het lastig om deze nauwkeurige modellering voor alle onderdelen voor alle toekomstige jaren te doen. Voorbeeld hiervan is de risicopremie voor het overlijdensrisico binnen een DC-regeling bij verzekeraars. Deze risicopremies hangen af van de overlevingskans van de deelnemer. Deze kans verandert in de tijd, omdat de overlevingskans van een 40-jarige nu

anders is dan die van een 40-jarige in 2050. Wanneer verzekeraars (en pensioenfondsen en PPI's) moeten rekenen met deze veranderende kans worden de berekeningen ingewikkelder. Bij het schrijven van de richtlijnen voor de implementatie van de uniforme rekenmethodiek is het belangrijk een goede balans in te vinden tussen uitvoerbaarheid en realistische communicatie.

De grote variëteit aan pensioenregelingen vormt een uitdaging voor de in deze notitie beschreven methoden. Dit speelt bij verzekeraars. Voor een aantal regelingen is de classificatie naar DB of DC lastig te maken, en daardoor zijn de standaardmethoden voor DB en DC eigenlijk niet van toepassing. Voorbeelden zijn producten waarbinnen een deelnemer kan kiezen voor beleggingen, een garanti kapitaal of een uitkeringsgarantie. Een globale inschatting is dat voor grofweg 15 procent van de regelingen van verzekeraars (waar circa 5 procent van de deelnemers aan regelingen uitgevoerd door verzekeraars onder valt) de standaardmethode voor DB of DC niet van toepassing is. Echter, het aantal hybride regelingen neemt toe, dus dit percentage kan in de toekomst stijgen. Voor deze producten is een specifieke modellering gewenst die, omwille van de vergelijkbaarheid, op basis van dezelfde uitgangspunten als de uniforme rekenmethodiek is gebaseerd. Voor deze regelingen leidt de invoering van de rekenmethodiek tot hoge kosten.

Een suggestie ter reductie van de complexiteit is om de uitvoerders alleen de noodzakelijke gegevens te laten berekenen, en de overige berekeningen centraal in het Pensioenregister te doen. De uitvoerders zouden bijvoorbeeld alleen de koopkrachtfactoren kunnen bepalen en het Pensioenregister zou de overige berekeningen kunnen doen. Enerzijds wordt de situatie voor uitvoerders dan iets eenvoudiger doordat er door hen minder gerekend hoeft te worden, anderzijds is het effect beperkt omdat het zwaartepunt van het rekenwerk juist bij de bepaling van deze factoren ligt. Ook is een wijziging van het koppelvlak (dat de informatiestroom tussen pensioenuitvoerders en het register regelt) noodzakelijk. Daarnaast leidt dit er toe dat er cijfers worden gecommuniceerd die onbekend zijn voor de uitvoerders, maar waar zij wel vragen over krijgen van hun deelnemers. Tot slot speelt het probleem dat niet alle regelingen exact gelijk zijn en dat daardoor de gehanteerde methode per regeling verschilt, waardoor het Pensioenregister de berekening niet in alle gevallen kan uitvoeren (zie ook paragraaf 4.5). De wijze van aanlevering van de gegevens aan het pensioenregister heeft dus een beperkte invloed op de uitvoerbaarheid.

Vanwege het herhalende karakter van de berekeningen en het grote aantal deelnemers geven alle uitvoerders aan dat de berekeningen volledig geïntegreerd moeten worden in hun bestaande IT-systemen. Vanuit dat oogpunt stellen uitvoerders dat het onwenselijk is om vaker dan één maal per jaar de berekeningen te doen omdat dat tot een ingrijpende wijziging in de bestaande IT-architectuur zou leiden. Een jaarlijkse rapportage beperkt de complexiteit van de IT-implementatie. Daarnaast pleiten de uitvoerders voor uniformiteit in de aanlevering van de gegevens, zodat meerdere regelingen vanuit één systeem kunnen worden berekend.

4.3. Kosten en rekentijd

Het kostenaspect is voor de uitvoerbaarheid van groot belang, daarom heeft de subwerkgroep uitvoerders gevraagd een inschatting te geven van de kosten (zowel de initiële als de lopende kosten). De resultaten zijn getoond in Tabel 8. Omdat niet alle uitvoerders de kosteninschatting konden opsplitsen in de verschillende stappen van de berekening (zie hoofdstuk 2 voor een beschrijving van de verschillende stappen), zijn de kosten alleen op totaalniveau weergegeven.

Tabel 8: Indicatie van uitvoeringskosten voor de uniforme rekenmethodiek (in euro)

Contract	Methodie		Pensioenfondsen (per deelnemer)	Verzekeraars (per deelnemer)	PPI's (totale kosten)
DB	Exacte methode	Initieel	0,05 - > 35,00	7,50 – 12,00	n.v.t.
		Lopend	0,05 - > 5,00	1,50 - 3,25	
	Benaderingsmethode	Initieel	0,05 – 35,00	Zie exacte methode	
		Lopend	gering – 4,50		
	Vereenvoudigde methode	Initieel	gering – 35,00	Zie exacte methode	
		lopnd	gering – 4,50		
DC	Exacte methode	Initieel	n.v.t.	n.v.t.	600k (ondergrens)
		Lopend			Minimaal 20% van initiële kosten

Pensioenfondsen verwachten dat, afhankelijk van de omvang van het fonds, de eenmalige kosten (voor de benaderingsmethode) in de meeste gevallen tussen de 0,05 en enkele euro's per deelnemer bedragen. Voor een klein fonds met een paar duizend deelnemers kan dit oplopen tot 35 euro. De lopende kosten worden, wederom afhankelijk van de grootte van het fonds, op 0,05 tot 4,5 euro per deelnemer per jaar geschat. Voor de meeste pensioenuitvoerders liggen de lopende kosten naar verwachting tussen de 2 en 3 euro per jaar. Voor de grote fondsen bedragen de kosten naar verwachting minder dan 1 euro per deelnemer per jaar. De kosten voor de exacte methode zijn voor de pensioenfondsen hoog vanwege de eerder genoemde complexiteit

Verzekeraars verwachten eenmalige kosten in de range van 7,5 tot 12 euro per deelnemer. De lopende kosten komen uit op 1,5 tot 3,25 euro per deelnemer per jaar. Deze bedragen zijn gebaseerd op inschattingen van de grote verzekeraars, voor kleine verzekeraars zullen deze kosten hoger zijn.

Omdat de PPI-sector nog in opbouw is, was het niet mogelijk om de kosten per deelnemer te bepalen. Vandaar dat de totale kosten zijn getoond in Tabel 8. Premiepensioeninstellingen beramen de eenmalige kosten op minimaal 600 duizend euro per systeem dat moet worden aangepast, en doorlopend op 20 procent van deze initiële kosten. Deze bedragen zijn vergelijkbaar met de kosten voor kleine verzekeraars en daarom niet uitgedrukt in bedrag per deelnemer.

Alle uitvoerders merken op dat de kosten sterk afhangen van het aantal deelnemers per IT-systeem dat aanpassing behoeft. Hoe minder deelnemers per systeem, hoe hoger de kosten per deelnemer. Wel geldt dat de meeste deelnemers in de grotere fondsen/regelingen zitten, waardoor de kosten voor de meeste deelnemers aan de onderkant van het aangegeven bereik zitten. Ook wordt een voorbehoud gemaakt ten aanzien van de gewenste nauwkeurigheid. Bij verzekeraars komen complexere producten voor die moeilijk aansluiten bij de bestaande berekeningsmethoden. Een nauwkeurige berekening hiervoor is zeer kostbaar, en de inschatting gepresenteerd in Tabel 8 is gebaseerd op de circa 85% van de regelingen die wel met de rekenmethodiek kunnen worden berekend. Ook de mate van detail ten aanzien van de AOW-leeftijd, de informatievoorziening voor slapers, en de hoeveelheid vragen van deelnemers die deze communicatie gaat opleveren hebben invloed op de inschatting van de kosten.

De verschillende uitvoerders rapporteren een groot verschil in ontwikkelkosten en rekentijd tussen de verschillende methoden. De exacte methode kost ongeveer het dubbele aan tijd voor de initiële implementatie in vergelijking met de benaderingsmethode. Wanneer de exacte methode eenmaal is geïmplementeerd, varieert de systeembelasting van de exacte

methode tussen de uitvoerders. Sommige uitvoerders rapporteren dat de exacte methode leidt tot een substantiële stijging van de rekentijd en dat sommige systemen zelfs tegen de limieten aanlopen, waardoor deze methode als buitenproportioneel wordt beoordeeld. Andere geven aan dat (na implementatie) het verschil in rekentijd beperkt is. Er lijken geen noemenswaardige verschillen te zijn in kosten en rekentijd tussen de benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode.

4.4. Externe tool

Om de uitvoerbaarheid van de uniforme rekenmethodiek te verhogen is de mogelijkheid verkend om een universele tool te laten ontwikkelen door een externe partij. Algemeen wordt echter aangenomen dat deze rekentool niet alle facetten van de pensioenregelingen (en pensioenproducten) voldoende kan meenemen, waardoor toch behoefte blijft bestaan aan het implementeren van de rekenmethodiek in de bestaande programmatuur. Bovendien geldt ook bij het gebruik van een tool de noodzaak om verschillende IT-systemen aan elkaar te koppelen, wat nieuwe uitdagingen met zich mee brengt aangezien dit doorgaans de grootste investering betreft. Naast deze bezwaren wil een aantal uitvoerders de rekenmethodiek graag in de eigen programmatuur opnemen omdat zij deze ook voor hun eigen communicatie willen gebruiken. Een externe tool lijkt dus geen eenvoudige oplossing voor het vraagstuk van de complexiteit van de IT-implementatie.

4.5. Overige uitkomsten vragenlijst over de praktische uitvoerbaarheid

Ten aanzien van de praktische uitvoerbaarheid is een aantal terugkerende opmerkingen gemaakt. Het betreft de zogenaamde mapping van beleggingen, de behandeling van de beleggingskosten, de keuzevrijheid van deelnemers, de fiscale grenzen en de balans tussen nauwkeurigheid en uitvoerbaarheid.

Mapping van beleggingen

Een gebruikelijke beleggingsmix behorende bij een pensioenregeling bevat meer beleggingscategorieën dan de scenario-set van de Commissie Parameters. Deze laatste bevat alleen rendementen voor aandelen en rente-gerelateerde beleggingen, en dus niet voor andere beleggingscategorieën zoals grondstoffen of vastgoed. Daarom moet voor de toepassing van de rekenmethodiek een mapping worden gemaakt van de werkelijke beleggingsmix naar de beleggingscategorieën uit de scenario-set. Alle uitvoerders geven aan dat deze mapping weinig recht lijkt te doen aan de diversificatiemogelijkheden van een complete portefeuille, en dat de toegevoegde waarde van verschillende beleggingscategorieën onvoldoende tot uitdrukking komt in het eindresultaat. De impact van de mapping op de resultaten is overigens niet onderzocht. Ook ontstaan door de mapping verschillen tussen de communicatie gebaseerd op de rekenmethodiek, en andere communicatie-uitingen van de uitvoerders die meer typen beleggingen onderkennen. Bij de ontwikkeling van de scenario-set door de Commissie Parameters zijn deze aspecten meegenomen in de afweging, en is besloten het bij deze twee categorieën te houden. De commissie bedoelt met 'aandelen' een breed gediversifieerde portefeuille van risicovolle beleggingen. De uitvoerders zijn zich overigens bewust van de voordelen van een uniforme aanpak vanuit het oogpunt van vergelijkbaarheid en optelbaarheid.

Beleggingskosten

De scenario-set zoals gepresenteerd door de Commissie Parameters gaat uit van uniforme voorgeschreven kostenafslagen per beleggingscategorie voor de beleggingskosten. De bij de uitvraag betrokken uitvoerders hebben allemaal hun eigen ideeën over de juiste waarde voor deze kostenafslag. Met name verzekeraars zijn terughoudend om te rekenen met de, in hun ogen, te lage kosten zoals voorgeschreven door de Commissie Parameters.⁹ Het alternatief voor de vaste afslag is een kostenafslag gebaseerd op de meest realistische inschatting van de kosten door de uitvoerders zelf. Dit heeft als voordeel dat er een betere aansluiting is met de werkelijke kosten.

---

⁹ De overweging van de Commissie Parameters destijds voor het voorschrijven van het gebruik van vaste kosten en een beperkt aantal beleggingscategorieën in de scenario-set, was dat voor bijzondere beleggingen vaak het verwachte extra rendementen grofweg ongedaan wordt gemaakt door de hogere kosten.

Vanuit het perspectief van consumentenbescherming kan dit een overweging zijn, omdat dan geen onrealistische verwachtingen worden gewekt bij consumenten. Nadeel is dat dit ten koste gaat van de vergelijkbaarheid. Wanneer de ene uitvoerder de beleggingskosten lager inschat dan een ander vindt deze een hoger pensioenresultaat voor haar deelnemers. Het voorstel is om aan te sluiten bij de systematiek van de Commissie Parameters.

Keuzes van deelnemers

Verschillende uitvoerders merken op dat de methodiek geen mogelijkheid biedt voor het meenemen van keuzes van individuele deelnemers. Voorbeelden hiervan zijn het uitruilen van ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen, het vervroegen van de pensioenleeftijd, of het bewust afwijken van een life-cycle beleggingsmix waarin het risico van de beleggingen wordt teruggebracht naarmate de pensioenleeftijd nadert. Omdat de uniforme rekenmethodiek deelnemers inzicht moet geven in het pensioen en het bijbehorende risico's van hun huidige situatie, is het wenselijk dat de projectie uitgaat van wat op dit moment is afgesproken. Als er keuzevrijheid is kan daar in kwalitatieve zin op worden gewezen in de pensioencommunicatie. Het is echter niet mogelijk om het keuzegedrag van individuen te integreren in de rekenmethode.

Naast de individuele keuzevrijheid speelt ook het probleem van de AOW-leeftijd die per deelnemer verschilt. En het feit dat individuele deelnemers meerdere soorten ouderdomspensioen kunnen hebben met verschillende pensioenleeftijden. Er zijn vanuit het oogpunt van communicatie voor- en nadelen aan het meenemen van verdere stijgingen van de AOW-leeftijd (zie Tabel 2.1 in de notitie 'Cijfers voor Pensioencommunicatie'). Vanuit het perspectief van uitvoerbaarheid is een veranderende AOW-leeftijd lastig. Wanneer de AOW-leeftijd verandert boven de 67 heeft dat niet alleen gevolgen voor de uitkeringsperiode die moet worden aangenomen voor de aanvullende pensioenregelingen. Ook het opbouwpercentage in de opbouwfase van het aanvullende pensioen verandert naar verwachting mee wanneer de AOW-leeftijd verder wordt verhoogd. Verschillende uitvoerders geven aan dat het werken met de pensioenrichtleeftijd van de betreffende regeling deze problemen voorkomt. Dit gaat echter ten koste van de vergelijkbaarheid en optelbaarheid.

Fiscale grenzen

Bij de communicatie is het belangrijk de fiscale grenzen te vermelden. Bij een symmetrisch contract kan het te bereiken pensioenresultaat hoger zijn dan fiscaal maximaal toegestaan. Voorkomen moet worden dat de deelnemers resultaten krijgen gepresenteerd die boven de fiscale grenzen uit gaan zonder dat daar een kanttekening bij wordt geplaatst. In de praktijk wordt bij een DC regeling het fiscaal bovenmatige deel aangewend voor indexatie na pensioeningang, en bevatten DB regelingen vaak waarborgen in de regeling om dergelijke situaties te voorkomen.

Een juiste balans tussen nauwkeurigheid en uitvoerbaarheid

De uitvoerders wijzen op de afruil tussen nauwkeurigheid en complexiteit. Vanwege de uitdagingen ten aanzien van de kosten, de mapping, de vastgestelde rendementen, de vele productspecifieke kenmerken, andere factoren dan beleggingsrisico's (regeling, politiek, carrière, persoonlijke situatie), en de overige benaderingen die worden gedaan betwijfelen sommige uitvoerders of het rekenmodel beantwoordt aan de doelstellingen. Enerzijds pleiten de uitvoerders daarom voor meer detail in de berekening (en uitgebreidere voorschriften), anderzijds waarschuwt men ook voor de hoge complexiteit van de implementatie en de bijbehorende kosten voor de deelnemers. Welk niveau ook uiteindelijk gekozen wordt, de uitvoerders onderstrepen het belang van de vergelijkbaarheid. Dat betekent dat de gekozen methode in voldoende mate van detail voorgeschreven moet worden, zodat er zo min mogelijk interpretatieverschillen tussen de verschillende uitvoerders ontstaan.

Hoofdstuk 5 Capita selecta

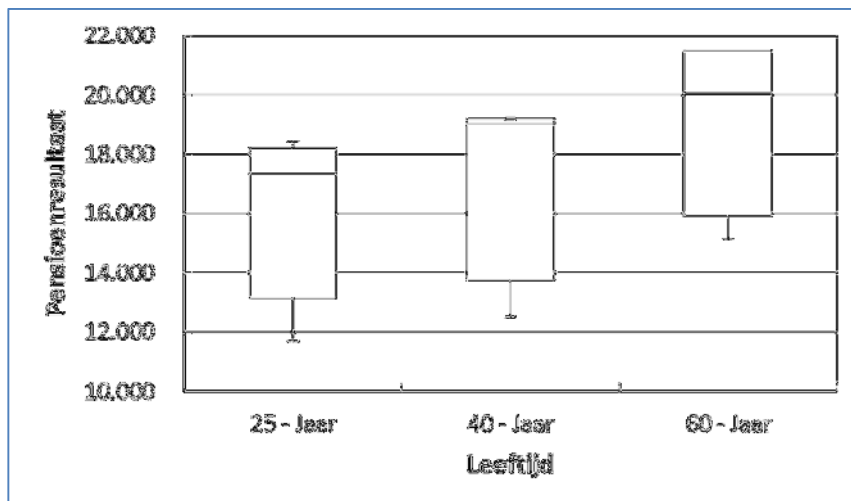
In dit hoofdstuk komen onderwerpen van onderscheiden aard aan bod. Eerst wordt in paragraaf 5.1 voor een aantal maatmensen een voorbeeldberekening getoond voor hun pensioenresultaten (zowel AOW en tweede pijlerpensioen samen als het tweede pijlerpensioen afzonderlijk) Paragraaf 5.2 beschouwt de volatiliteit in het pensioenresultaat in de uitkeringsfase. Daarna wordt in paragraaf 5.3 ingegaan op de optelbaarheid van pensioenbedragen berekend volgens de uniforme rekenmethodiek. Vervolgens wordt in 5.4 een beeld gegeven van de mogelijke wisseling in hoogte van pensioenbedragen in de loop der tijd. Paragraaf 5.5 beschrijft welke bedragen voor de verschillende soorten deelnemers gecommuniceerd moeten worden volgens de subwerkgroep. Paragraaf 5.6, tot slot, benoemt enkele aandachtspunten voor de communicatie.

5.1. Voorbeeldberekening reële pensioenresultaten

Resultaten DB regelingen

Één van de onderzoeksvragen was het tonen van voorbeeldberekeningen van de reële pensioenresultaten voor verschillende maatmensen. Figuur 3 toont voor maatmensen van 25, 40 en 60 jaar oud het pensioenresultaat voor een aantal percentielen door middel van een boxplot voor een standaard pensioenregeling. Het betreft hier de basisvariant voor contract 1 uit hoofdstuk 3. Alleen het tweede pijler pensioen is getoond. De kleine streepjes boven en onder de witte box tonen het 2,5% en het 97,5%-percentiel, de horizontale streep in de box toont het mediane resultaat, en de witte box zelf toont de bandbreedte tussen het 5% en 95%-percentiel. Omdat de waarden van de verschillende percentielen soms dicht bij elkaar liggen (waardoor deze lastig uit de figuur zijn af te lezen) toont Tabel 9 de bijbehorende (afgeronde) waarden. Deze tabel bevat naast de pensioenresultaten volgens de uniforme rekenmethodiek van het tweede pijler pensioen zonder AOW (getoond in het bovenste deel van de tabel), ook de bedragen zoals die nu op het UPO worden gecommuniceerd (middelste deel van de tabel), en de pensioenresultaten volgens de uniforme rekenmethodiek inclusief AOW (onderste deel van de tabel).

Figuur 3: Voorbeeld van het pensioenresultaat in een DB regeling (tweede pijler)

Tabel 9: Voorbeeld pensioenresultaat (afgerond) behorende bij voorbeeldberekening DB. Ter vergelijking staan ook de UPO bedragen en de cijfers inclusief AOW vermeld

		25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar
Zonder AOW	2,5%	11.700	12.500	15.100
	5%	13.200	13.800	15.900
	10%	15.300	15.400	16.700
	50%	17.400	19.000	20.100
	90%	17.900	19.100	21.500
	95%	18.200	19.200	21.500
	97,5%	18.400	19.200	21.500
	UPO	Opgebouwd	-	7.200
Te bereiken		17.100	18.200	19.700
Met AOW	2,5%	25.700	26.600	29.200
	5%	27.200	27.800	30.000
	10%	29.300	29.500	30.800
	50%	31.400	33.100	34.100
	90%	32.000	33.200	35.500
	95%	32.200	33.200	35.500
	97,5%	32.500	33.300	35.600

In de communicatie naar de deelnemers worden de resultaten van een goedweerscenario en een slechtweerscenario samen met het mediane resultaat getoond.

Het verschil tussen het goedweers- en slechtweerscenario is een maat voor het risico. Het risico varieert in het algemeen met de leeftijd, hoewel het voor dit specifieke voorbeeld relatief constant is voor de verschillende leeftijden. De verhouding tussen de risico's voor verschillende leeftijdscohorten hangt af van de dekkingsgraad op het moment van de berekening. Dit heeft invloed op mogelijke kortingen en toeslagen. Verderop wordt een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd voor de startdekkingsgraad.

Tabel 9 bevat ook de UPO-cijfers en de cijfers inclusief AOW. Hieruit blijkt dat deze bedragen van elkaar afwijken en niet direct te vergelijken zijn. Dit komt omdat de methode voor de berekening van de UPO-bedragen anders is dan de uniforme rekenmethodiek. De UPO-methode houdt geen rekening met mogelijke kortingen en indexaties en rekent het te bereiken pensioen ook niet om naar euro's van nu, waardoor het UPO geen rekening houdt met het koopkrachtverschil dat veroorzaakt wordt door inflatie. De uniforme rekenmethodiek doet beide wel. De tabel bevat ook de cijfers inclusief AOW, dit is het totale pensioenresultaat voor een deelnemer. Deze bedragen zijn berekend onder de aanname dat er voor de AOW altijd prijsindexatie wordt verleend, waardoor de AOW geen extra risico bevat. De spreiding tussen de percentielen neemt door de AOW in absolute zin dus niet af, maar procentueel wordt de spreiding wel lager.

De getoonde tabel is slechts één voorbeeld. Meerdere uitvoerders hebben meerdere DB-regelingen met verschillende startsituaties of fondskenmerken doorgerekend. Daaruit blijkt dat de resultaten afhangen van de kenmerken van het fonds en de regeling. In het bijzonder de beleggingsmix, de startdekkingsgraad, en de aanwezigheid van het 'genoeg-is-genoeg' principe. Deze aspecten worden hieronder besproken en aan de hand van voorbeelden van verschillende pensioenuitvoerders geïllustreerd. Deze voorbeelden geven aan dat het niet mogelijk is de resultaten van de uniforme rekenmethodiek te tonen voor een typisch fonds. Elk fonds heeft zijn eigen karakteristieken. De verschillende voorbeelden geven alleen inzicht in de effecten, en moeten niet onderling vergeleken worden omdat de resultaten zijn gebaseerd op verschillende regelingen die door verschillende uitvoerders zijn doorgerekend. De volgende variaties worden hieronder beschouwd: een andere beleggingsmix, een andere startdekkingsgraad en wel of geen 'genoeg-is-genoeg' principe.

Andere beleggingsmix

Wanneer de beleggingsmix wordt aangepast ten gunste van beleggingen in vastrentende waarden neemt het risico voor de deelnemers af. Voor een voorbeeldregeling is de mix van 30%/70% (vastrentende waarden/zakelijke waarden) veranderd naar 70%/30%. De impact hiervan is getoond in Tabel 10. Het linkerdeel toont de pensioenresultaten voor wijziging van de beleggingsmix, het rechterdeel de resultaten na wijziging. De andere beleggingsmix heeft een aantal gevolgen. Ten eerste daalt de hoogte van het mediane resultaat, bijvoorbeeld van 23.300 voor een 40-jarige naar 21.700. Ook het resultaat voor de hogere percentielen daalt. Ten tweede stijgt het resultaat juist voor de lagere percentielen vanwege het dalende risico in de beleggingsmix. Voor een 60-jarige stijgt het pensioenresultaat in het 2,5%-percentiel bij wijze van voorbeeld van 14.500 naar 17.900 door de defensievere beleggingsmix.

Tabel 10: Invloed van het beleggingsbeleid op het pensioenresultaat

	30%-70% (VRW-ZW)			70%-30%		
	25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar	25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar
2,5%	19.500	16.700	14.500	20.200	18.200	17.900
5%	21.500	18.600	15.700	21.500	18.900	18.300
10%	21.900	21.200	17.700	21.700	20.000	18.700
50%	22.600	23.300	20.400	21.800	21.700	19.900
90%	26.700	25.400	23.100	21.800	21.700	20.700
95%	28.800	26.600	23.200	21.800	21.700	20.700
97,5%	32.000	27.700	23.300	21.800	21.700	20.700

Andere startdekkingsgraad

Een andere startdekkingsgraad heeft vooral gevolgen voor de oudere deelnemers. Zie Tabel 11 voor een voorbeeld. Het linkerdeel toont de pensioenresultaten in het geval van de originele dekkingsgraad van 104,2 procent van dit specifieke fonds, het rechterdeel de resultaten bij een hogere startdekkingsgraad van 125 procent. Bij een hogere startdekkingsgraad neemt het risico af, omdat er op korte termijn in minder scenario's gekort hoeft te worden. Voor een 60-jarige deelnemer stijgt het pensioenresultaat hierdoor vooral voor de lagere percentielen. Het pensioenresultaat in het 2,5%-percentiel stijgt bijvoorbeeld van 12.400 naar 14.600 euro. Voor jongeren is dit effect minder sterk, omdat zij op lange termijn de initiële kortingen bij een lage dekkingsgraad in veel gevallen nog kunnen goedmaken. Daardoor is het pensioenresultaat bij een lage dekkingsgraad vergelijkbaar met dat bij een hoge dekkingsgraad. Voor alle deelnemers leidt een verhoging van de startdekkingsgraad tot een hoger mediaan resultaat. In dit geval stijgt het mediane pensioenresultaat van een 40-jarige deelnemer van 19.600 naar 20.700 euro.

Tabel 11: Invloed van de startdekkingsgraad op het pensioenresultaat

	DG = 104,2%			DG = 125%		
	25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar	25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar
2,5%	14.000	12.100	12.400	14.500	12.900	14.600
5%	15.100	13.500	13.500	15.800	14.500	16.000
10%	16.700	14.600	14.800	17.200	16.000	17.600
50%	19.400	19.600	19.300	19.400	20.700	21.300
90%	20.000	21.300	23.000	20.000	21.300	23.000
95%	20.200	21.500	23.100	20.300	21.600	23.100
97,5%	20.600	21.700	23.200	20.800	22.000	23.300

Wel of geen 'genoeg-is-genoeg' principe

De meeste regelingen kennen momenteel een 'genoeg-is-genoeg' principe: er wordt niet meer geïndexeerd dan de ambitie. Hierdoor ontstaat een soort 'plafond' waardoor het verschil tussen het pensioenresultaat in hoge percentielen (bijvoorbeeld het 90%-percentiel en het 97,5%-percentiel) klein wordt. Dit effect is sterker naarmate de startdekkingsgraad hoger is. Het loslaten van dit 'genoeg-is-genoeg' principe leidt tot een sterke stijging van het pensioenresultaat, behalve

in de lagere percentielen. In die situaties speelt de maximale indexatie geen rol. Het effect voor de deelnemers is getoond in Tabel 12, waarin één middelloonregeling van één van de uitvoerders die aan het onderzoek heeft meegewerkt is doorgerekend, zowel met als zonder het 'genoeg-is-genoeg' principe. Zo is bijvoorbeeld duidelijk zichtbaar dat het mediane pensioenresultaat voor jonge en middelbare deelnemers toeneemt bij het loslaten van het 'genoeg-is-genoeg' principe. In dit geval stijgt het mediane pensioenresultaat voor een 40-jarige deelnemer van 19.600 naar 25.300 euro. Dit effect treedt echter niet op bij de oudere deelnemer van 60 jaar.

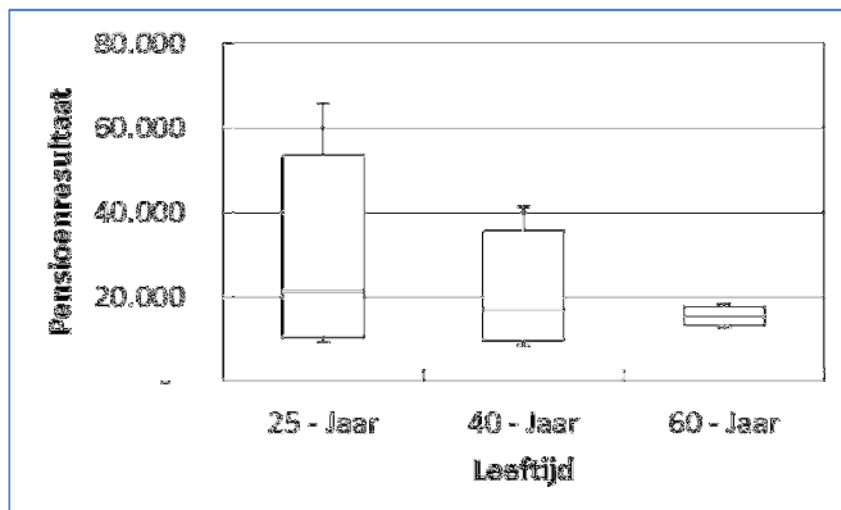
Tabel 12: Invloed van het 'genoeg-is-genoeg' principe op het pensioenresultaat

	Met 'genoeg-is-genoeg'			Zonder 'genoeg-is-genoeg'		
	25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar	25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar
2,5%	14.000	12.100	12.400	14.000	12.500	12.400
5%	15.100	13.500	13.500	15.400	14.100	13.500
10%	16.700	14.600	14.800	17.600	16.100	14.800
50%	19.400	19.600	19.300	28.900	25.300	19.300
90%	20.000	21.300	23.000	49.900	43.400	25.100
95%	20.200	21.500	23.100	61.100	49.300	27.800
97,5%	20.600	21.700	23.200	69.000	54.000	31.100

Resultaten DC regelingen

De resultaten van een voorbeeld DC-regeling wordt op vergelijkbare wijze getoond (Figuur 4). Het getoonde voorbeeld is gebaseerd op een fiscaal maximale staffel met een startkapitaal voor deelnemers van 40 jaar (40.000 euro) en 60 jaar (200.000 euro).

Figuur 4: Voorbeeld van het pensioenresultaat in een DC regeling (tweede pijler).

Omdat een DC-regeling geen dempende effecten kent zoals bijstortingsverplichtingen of een gemaximeerde indexatie, is het risico hier nog sterker afhankelijk van de leeftijd.

Hoe jonger de leeftijd van de deelnemer, hoe groter de spreiding tussen de hoge en lage percentielen. In vergelijking met de resultaten voor DB-regelingen komt dit vooral doordat de resultaten voor de hoge percentielen zeer hoog zijn. In feite is deze situatie voor de hoge percentielen vergelijkbaar met een DB-regeling zonder indexatiemaximum. In werkelijkheid zal bij een dergelijke situatie het fiscale maximum een rol gaan spelen.

De begeleidende Tabel 13 toont ook de UPO-bedragen voor het opgebouwde en het te bereiken pensioen. Hieruit blijkt dat deze bedragen van elkaar afwijken en niet direct te vergelijken zijn. Dit komt omdat de methode voor de berekening van de UPO-bedragen anders is

dan de uniforme rekenmethodiek. Zo wordt in de uniforme rekenmethodiek een stochastische projectie gemaakt waarin nieuwe opbouw wordt meegenomen. Voor het UPO-bedrag voor het opgebouwde pensioen wordt een deterministische projectie met een vast rendement gemaakt, waarbij geen rekening wordt gehouden met nieuwe opbouw. Daarnaast wordt het UPO-bedrag niet vertaald naar euro's van nu, waardoor het UPO geen rekening houdt met het koopkrachtverschil dat veroorzaakt wordt door inflatie.

Tabel 13: Voorbeeld pensioenresultaat (afgerond) behorende bij voorbeeldberekening DC. Ter vergelijking staan ook de cijfers inclusief AOW vermeld

		25-Jaar	40-Jaar	60-Jaar
Zonder AOW	2,5%	9.200	8.500	12.800
	5%	10.300	9.400	13.200
	10%	11.800	10.500	13.600
	50%	21.100	17.000	15.300
	90%	41.100	29.100	17.200
	95%	53.300	35.700	17.800
	97,5%	65.900	41.300	18.300
UPO	Opgebouwd	-	5.500	13.700
	Te bereiken	19.000	17.400	16.700
Met AOW	2,5%	23.200	22.500	26.800
	5%	24.400	23.400	27.200
	10%	25.900	24.600	27.600
	50%	35.100	31.100	29.300
	90%	55.200	43.200	31.300
	95%	67.500	49.700	31.800
	97,5%	79.900	55.300	32.400

5.2. Onderzoek naar het risico vanaf pensioendatum

Ook na pensionering lopen deelnemers risico. In paragraaf 2.5 is al benoemd dat de haalbaarheidstoets kijkt naar het pensioenresultaat over de volledige looptijd van de pensioenverplichting. Hierdoor wordt het risico beschouwd over zowel de opbouwfase van de pensioenverplichting als over de uitkeringsfase. Binnen de uniforme rekenmethodiek kijkt het pensioenresultaat voor de deelnemers alleen naar de opbouwfase, waardoor het risico over de uitkeringsfase in die uitkomsten niet wordt meegenomen. Als alleen gerapporteerd wordt over pensioenresultaten op de pensioendatum, dan is de consequentie dat het risico in de uitkeringsfase daarbij niet wordt betrokken. In de berekeningen voor de uniforme rekenmethodiek heeft de subwerkgroep de eventuele impact hiervan onderzocht. Overigens heeft de subwerkgroep al in haar eerste rapport ('Cijfers voor pensioencommunicatie') geconstateerd dat het wenselijk is om ook na pensionering te communiceren over koopkracht en risico.

Het onderzoek naar het risico in de uitkeringsfase staat overigens los van het onderzoek naar het verschil tussen de benaderingsmethode en de exacte methode. Het gaat om het al dan niet betrekken van het risico in de uitkeringsfase na pensioendatum, dat los staat van welke methode er gehanteerd wordt voor het rapporteren van pensioenresultaten op de pensioendatum. Voor het onderzoek is uitgegaan van de exacte methode (die in de uitkeringsfase gelijk is aan de benaderingsmethode).

Om het risico in de uitkeringsfase te meten is gekeken naar de afwijking van de uitkeringen van de 15-jaarsperiode na pensioendatum ten opzichte van het pensioenniveau op de pensioendatum, voor deelnemers in een DB-regeling bij een pensioenfonds. Dit is overigens niet alleen gedaan voor maatmensen van 25, 40 en 60 jaar maar ook voor gepensioneerden van 70 jaar. De analyse is gedaan voor de eerste zes varianten die beschreven staan in Tabel 2 in hoofdstuk 3. De resultaten zijn getoond in Tabel 14 in hetzelfde

format als waarin de resultaten van de aanvaardbaarheidstoets werden gepresenteerd. In de eerste twee kolommen staan de maatmensen en de verschillende percentielen. In de derde kolom staat de afwijking van de uitkeringen van de 15-jaarsperiode na pensioendatum ten opzichte van het pensioenniveau op de pensioendatum voor de basisvariant. In de laatste kolom staat de maximale afwijking in de andere varianten, met tussen haakjes bij welke variant deze maximale afwijking optrad.

Tabel 14: De afwijking van de uitkering van de 15-jaarsperiode na pensioendatum ten opzichte van het pensioenniveau op de pensioendatum. De maatmensen zijn identiek aan de maatmensen van de analyse in hoofdstuk 3

Maatmens	Percentiel	Afwijking (15 jaars periode) in basisvariant	Maximale afwijking in andere varianten (nummer van de varianten)
1 (25 jaar)	97,5%	10%	25% (5)
	95%	5%	20% (5)
	50%	0%	5% (5)
	5%	-10%	-30% (5)
	2,5%	-15%	-35% (5)
2 (40 jaar)	97,5%	15%	20% (4,6)
	95%	10%	15% (4,6)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	-10%	-15% (4,5,6)
	2,5%	-20%	-20% (4,5,6)
3 (60 jaar)	97,5%	20%	25% (4,6)
	95%	10%	25% (6)
	50%	0%	0% (2,3,4,5,6)
	5%	-20%	-25% (4)
	2,5%	-25%	-30% (4)
4 (70 jaar)	97,5%	10%	10% (2,3,4,5)
	95%	10%	10% (2,3,4,5)
	50%	5%	-10% (6)
	5%	-20%	-30% (6)
	2,5%	-20%	-35% (2,3,4,5,6)

Als alleen over pensioenresultaten op pensioendatum wordt gecommuniceerd, dan wordt voorbijgegaan aan het risico dat is gelegen in de uitkeringsperiode. De uitkomsten laten zien dat er nog substantieel risico optreedt na pensionering. Voor DB-regelingen uitgevoerd door pensioenfondsen is er na pensionering sprake van beleggingsrisico en inflatierisico. Bij DB-regelingen uitgevoerd door verzekeraars is na pensionering sprake van inflatierisico.

De conclusie is dat er sprake is van een onderschatting van het risico wanneer er alleen wordt gerapporteerd over de pensioenresultaten op de pensioendatum. Dit komt nog eens bovenop een eventuele onderschatting voortkomend uit een verschil tussen de benaderingsmethode en de exacte methode. In de doorgerekende basisvariant ligt de procentuele onderschatting met betrekking tot het 2,5%- en 5%-percentiel op -25 procent en -20 procent voor een 60-jarige, en iets lager voor de andere leeftijden. In de andere doorgerekende varianten is de maximale afwijking vaak nog iets groter, tot maximaal -35 procent voor het 2,5%-percentiel. Wanneer gekeken wordt naar de totale uitkering inclusief AOW zijn deze verschillen iets lager.

Voor DC-regelingen of DB-regelingen bij verzekeraars is het risico anders, omdat er dan geen korting van aanspraken kan plaatsvinden. Het resterende risico voor de deelnemer is inflatierisico. Ieder jaar waarin de uitkering niet wordt aangepast aan de prijsinflatie, daalt de reële waarde. Het 2,5%- en 5%-percentiel voor de reële waarde van een direct ingaande pensioenuitkering voor een 15-jaars periode liggen voor die situatie op respectievelijk -16 en -15 procent.

5.3. Optelbaarheid van pensioenbedragen berekend met de uniforme rekenmethodiek

Veel werknemers hebben bij meerdere werkgevers pensioen opgebouwd. Het pensioen dat zij vanaf de pensioenleeftijd ontvangen bestaat daardoor uit betalingen vanuit meerdere pensioenfondsen en pensioenverzekeraars. Om deze deelnemers een totaaloverzicht te geven van hun pensioensituatie zouden de verschillende uitvoerders eerst de pensioenresultaten voor elk scenario moeten optellen, om vervolgens de percentielen te bepalen ('nauwkeurige methode'). Vanwege de uitwisseling van gegevens tussen verschillende uitvoerders die hier voor nodig is, is dit niet werkbaar. Daarom zullen de verschillende pensioenuitvoerders elk voor hun eigen deel de percentielen bepalen. Voor het verkrijgen van een totaaloverzicht worden de bedragen van de verschillende regelingen bij elkaar opgeteld ('pragmatische methode'). Hoewel dit wiskundig niet helemaal juist is, is dit geen probleem wanneer het verschil met de nauwkeurige methode maar klein genoeg is.

Het CPB heeft in haar notitie 'Methodes voor bepaling bandbreedte pensioenresultaat' beide methoden vergeleken voor twee verschillende pensioencontracten. Deze analyse toont aan dat het verschil tussen de nauwkeurige methode en de pragmatische methode beperkt is, maar dat de pragmatische methode leidt tot een lichte overschatting van het risico. In de CPB analyse werden beide methoden voor twee fictieve contracten vergeleken. Om ook een praktijkvoorbeeld op basis van twee bestaande fondsen te tonen, is hier de projectie doorgerekend voor twee verschillende DB-regelingen met een verschillend financieel beleid. In het ene fonds is de deelnemer een slaper, in het andere fonds bouwt hij ook nieuw pensioen op. In dit rekenvoorbeeld is Fonds I het basisfonds uit hoofdstuk 4, Fonds II is een andere DB-regeling met een risicovoller beleggingsbeleid (conform variant 4 uit hoofdstuk 3).

Het totale te bereiken pensioen op de pensioenleeftijd van 67 jaar is met beide methoden doorgerekend voor een aantal verschillende situaties:

- A. Deelnemer 40 jaar oud, 10.000 euro opgebouwd in fonds I, nieuwe opbouw in Fonds II.
- B. Deelnemer 50 jaar oud, 10.000 euro opgebouwd in fonds I, nieuwe opbouw in Fonds II.
- C. Deelnemer 40 jaar oud, 5.000 euro opgebouwd in fonds I, 5.000 euro opgebouwd in fonds II, geen nieuwe opbouw.
- D. Deelnemer 40 jaar oud, 10.000 euro opgebouwd in fonds II, nieuwe opbouw in Fonds I.
- E. Deelnemer 40 jaar oud, 10.000 euro opgebouwd in fonds I, opbouw in DC regeling volgens een defensief beleggingsprofiel.
- F. Deelnemer 40 jaar oud, 10.000 euro opgebouwd in fonds I, opbouw in DC regeling volgens een offensief beleggingsprofiel.

Voor elke situatie is het verschil met situatie A onderstreept. Voor alle varianten is een balans gekozen tussen de waarde van de twee op te tellen regelingen. Wanneer één van beide regelingen een veel groter te bereiken pensioen bevat dan de ander, zal het verschil tussen beide methoden procentueel altijd klein zijn waardoor er geen eerlijke vergelijking mogelijk is. De resultaten zijn getoond in Tabel 15. De tabel toont bijvoorbeeld dat voor situatie A het gebruik van de pragmatische methode voor het 97,5% percentiel leidt tot een overschatting van het pensioenresultaat met 8 procent.

Tabel 15: Vergelijking 'nauwkeurige methode' en 'pragmatische methode'. Een positieve waarde betekent dat de pragmatische methode leidt tot een hoger gecombineerd pensioenresultaat

Situatie	Percentiel	Vershil (%)
A	97,5%	8%
	50%	0%
	2,5%	-10%
B	97,5%	1%
	50%	0%
	2,5%	-1%
C	97,5%	0%
	50%	0%
	2,5%	-8%
D	97,5%	1%
	50%	0%
	2,5%	-10%
E	97,5%	1%
	50%	2%
	2,5%	-12%
F	97,5%	2%
	50%	2%
	2,5%	-6%

De verschillen tussen beide methoden liggen tussen de 0% en 15%. De exacte grootte van het verschil hangt af van:

- de verhouding tussen al opgebouwde rechten en op te bouwen rechten in de toekomst,
- de verschillen tussen de regelingen en het financiële beleid (type regeling, beleggingsmix, rente-afdekking),
- de leeftijd van de deelnemer,
- het percentiel waar naar gekeken wordt.

De verschillen in Tabel 15 zijn iets groter, maar vergelijkbaar met de verschillen die het CPB vond in de eerder genoemde notitie. De grootste verschillen tussen beide methoden treden op bij het 2,5%-percentiel. Hiervoor geeft de pragmatische methode altijd een lager pensioenresultaat dan de nauwkeurige methode. Het risico dat aan de deelnemer gecommuniceerd wordt, wordt hiermee dus overschat. Het werkelijke risico is iets lager, in lijn met de bevindingen van het CPB. De reden van de overschatting is een soort diversificatie-effect tussen de verschillende regelingen: twee slechtweersscenario's voor twee regelingen afzonderlijk levert opgeteld normaal gesproken een lager resultaat op dan één slechtweersscenario voor de twee regelingen opgeteld.

De verschillen bij een combinatie van een DC en een DB-regeling zijn iets groter dan bij de combinatie van twee DB-regelingen. Dit komt omdat de onderliggende risicofactoren bij twee DB regelingen vergelijkbaar zijn, wat leidt tot een klein verschil tussen de beide methoden. Wanneer de regelingen meer van elkaar verschillen spelen andere risicofactoren een rol, waardoor ook de verschillen tussen beide methoden groter zullen worden. Echter, ook voor DC-regelingen komt het verschil voor het laagste percentiel nauwelijks boven de 10% uit, en ook hier is sprake van een overschatting van het risico bij het gebruik van de pragmatische methode.

De grootte van het verschil wordt mede beïnvloed door het relatief lage aantal scenario's. Uit analyses van de Commissie Parameters bleek dat 1.000 scenario's leidt tot voldoende nauwkeurigheid voor het pensioenresultaat in het 5%-percentiel, maar dat mogelijk meer scenario's nodig zijn wanneer wordt gekeken naar een pensioenresultaat voor een lager percentiel.

5.4. Bespreking van de wisseling van de pensioenresultaten in de loop der tijd

Een belangrijk inzicht is een beeld over hoe de pensioenresultaten in de loop der tijd fluctueren. Om een gevoel te geven voor de volatiliteit in de resultaten die naar de deelnemers gecommuniceerd worden, is gekeken naar het historisch verloop het pensioenresultaat van een 40-jarige deelnemer tussen 2008 en 2013 met een jaarsalaris van 35.000 euro (en een opgebouwde aanspraak van 7.200 euro). Gedurende deze periode varieerden de economische omstandigheden en de financiële situatie van het fonds, waardoor ook de te bereiken pensioenaanspraken van de deelnemers varieerden. Tabel 16 toont de jaarlijkse verandering in het te bereiken (aanvullende) pensioen, voor verschillende percentielen ten opzichte van het voorgaande jaar. Deze veranderingen geven aan in hoeverre de resultaten van individuele deelnemers in de loop der tijd schoksgewijs bewegen. Het mediane pensioenresultaat in deze jaren ligt rond de 15.000 euro. Omdat ook de relatieve verandering van belang is, toont Tabel 17 ook de verandering in procenten. Voor de mediaan verandert het pensioenresultaat in dit voorbeeld tussen 2008 en 2009 met 2.845 euro (zie Tabel 16), wat overeenkomt met een verschil van 19 procent (zie tabel Tabel 17) van het totale pensioenresultaat voor het tweede pijler pensioen. In deze tabel is ook de procentuele wijziging in het totale pensioen opgenomen, dus inclusief AOW. Deze percentages staan tussen haakjes.

Afgezien van 2009 zijn de veranderingen van jaar op jaar voor alle percentielen kleiner dan 20 procent. Door de grote veranderingen in de economische situatie (en daardoor ook in de financiële positie van veel fondsen) in deze periode verandert het te bereiken pensioen voor alle percentielen tot maximaal 20 procent. Wat verder opvalt is dat de richting van de verandering voor alle percentielen in één jaar meestal gelijk is. Dit betekent dat de verandering in de bandbreedte beperkter is. Alleen in jaren met kleine wijzigingen kan het zijn dat voor lage percentielen de wijziging negatief is en voor hoge percentielen positief.

Om een gevoel te geven bij de grootte van deze veranderingen volgt een rekenvoorbeeld voor de beleggingen van een fonds, gebaseerd op de scenariosets van 2008 en 2009.

Onderstaande tabellen zijn gebaseerd op het pensioenresultaat van een 40-jarige deelnemer, wat betekent dat de projectiehorizon 27 jaar is. In de gebruikte scenarioset lag eind 2009 het mediane obligatierendement gemiddeld circa 0,5 procentpunt (50 basispunten) hoger dan eind 2008¹⁰, en de mediane inflatie tegelijkertijd circa 0,2 procentpunt (20 basispunten) lager (gemiddeld over deze 27 jaar). De combinatie van deze verschillen met de lange projectiehorizon leidt tot grote verschillen tussen 2008 en 2009. Dit staat echter los van de uniforme rekenmethodiek, alle ALM-studies laten in dat geval sterk fluctuerende resultaten zien.

---

¹⁰ Het verwachte obligatierendement wordt bepaald op basis van het 'doorrollen' van een 10-jaars obligatie, en hangt daardoor niet alleen van de hoogte van de curve af, maar ook van de vorm.

Tabel 16: Absolute verschil in het te bereiken aanvullende pensioen

Per.	Verschil met jaar eerder					Gem. Abs. afwijking (pos. of neg.)
	2013	2012	2011	2010	2009	
(%)	2013	2012	2011	2010	2009	(pos. of neg.)
97,5	159	1.046	-173	-1.449	1.947	955
95	55	1.017	-178	-1.293	1.903	889
90	43	1.181	-60	-1.671	2.296	1.050
50	-346	1.377	25	-1.854	2.845	1.289
10	-233	508	-12	-523	1.231	501
5	-99	144	-13	-142	556	191
2,5	-97	295	10	-384	596	276

Tabel 17: Procentuele verschil in het te bereiken aanvullende pensioen (percentage tussen haakjes is de verandering inclusief AOW voor een gemiddelde deelnemer)

Per.	Procentueel verschil met jaar eerder					Gem. Abs. afwijking (pos. of neg.)
	2013	2012	2011	2010	2009	
(%)	2013	2012	2011	2010	2009	(pos. of neg.)
97,5	0% (0%)	1% (1%)	0% (0%)	-2% (-1%)	3% (2%)	1% (1%)
95	0% (0%)	1% (0%)	0% (0%)	-1% (0%)	3% (2%)	1% (1%)
90	-1% (-1%)	3% (2%)	0% (0%)	-3% (-2%)	7% (4%)	3% (2%)
50	-2% (-1%)	9% (5%)	0% (0%)	-11% (-7%)	19% (12%)	8% (5%)
10	0% (0%)	10% (5%)	-1% (0%)	-13% (-7%)	21% (11%)	9% (5%)
5	0% (0%)	10% (5%)	-2% (-1%)	-11% (-6%)	19% (9%)	8% (4%)
2,5	0% (0%)	1% (1%)	0% (0%)	-2% (-1%)	3% (2%)	1% (1%)

5.5. Welke bedragen moeten worden vermeld?

Een belangrijke vraag is welke bedragen via welk medium aan de deelnemers worden verstrekt. Voor wat betreft persoonlijke tweede pijler pensioeninformatie aan deelnemers zijn bij het ouderdomspensioen twee bedragen relevant: het opgebouwde en te bereiken pensioen. Deze twee bedragen zijn relevant omdat het:

- de huidige stand van zaken weergeeft (opgebouwde pensioen) en
- helpt bij het financieel plannen voor het inkomen na pensionering (te bereiken pensioenaanspraak).

Deze splitsing tussen de huidige stand van zaken en het financieel plannen sluit aan op de visie in het geconsulteerde wetsvoorstel pensioencommunicatie. In die visie is een splitsing gemaakt tussen het Uniform PensioenOverzicht (UPO) en mijnpensioenoverzicht.nl. Hierin is opgenomen dat het toekomstige UPO alleen de opgebouwde pensioenen bevat en dat de consument voor prognoses van de te bereiken pensioenen naar mijnpensioenoverzicht.nl wordt verwezen.

Het opgebouwde pensioen is gedefinieerd als de verwachte jaarlijkse pensioenuitkering op basis van het tot op heden opgebouwde pensioen of kapitaal. Bij een DB-regeling wordt dit op het UPO het 'opgebouwde pensioen' genoemd. Bij een DC-regeling wordt dit op het UPO de 'Pensioenindicatie bij beëindiging dienstverband' genoemd.

Het te bereiken pensioen is gedefinieerd als de verwachte jaarlijkse pensioenuitkering. Hierbij wordt het opgebouwde pensioen of kapitaal voor actieven vermeerderd met de toekomstige

verwachte pensioen- of kapitaalsopbouw tot aan de pensioendatum.¹¹ Tabel 18 bevat voorbeelden voor verschillende typen regelingen en verschillende soorten deelnemers.

Zoals uit de voorbeelden hieronder blijkt is er voor actieven een verschil tussen het te bereiken pensioen en het opgebouwde pensioen. Voor slapers en gepensioneerden is de toekomstige pensioenopbouw c.q. premie-inleg € 0. Op de huidige pensioenoverzichten van slapers en gepensioneerden staat in dit geval één bedrag, omdat daarin op dit moment geen sprake is van informatie over risico's en koopkracht. Dit bedrag is het opgebouwde pensioen/de pensioenindicatie bij slapers en voor gepensioneerden is dit de ingegane pensioenuitkering.

Tabel 18: Communicatie voor verschillende typen regelingen en deelnemers

Type regeling	Type deelnemer	Communicatie
DB	Actief	Voor een deelnemer bedraagt het opgebouwde ouderdomspensioen per 31-12-2014 €3.200. Het te bereiken pensioen bedraagt €6.500.
	Slaper	Op het slapers UPO staat dat voor een deelnemer het opgebouwde pensioen €3.200 bedraagt.
DC	Actief	Voor een deelnemer bedraagt de pensioenindicatie bij beëindiging dienstverband per 31-12-2014 €3.200. De pensioenindicatie bij voortzetting dienstverband bedraagt €6.500.
	Slaper	Op het slapers UPO staat dat voor een deelnemer de pensioenindicatie €3.200 bedraagt.

Als de koopkracht en risico's rondom de verwachte pensioenaanspraak moeten worden weergegeven, rijst de vraag op welke bedragen deze informatie dan betrekking moet hebben. De subwerkgroep is van mening dat deze informatie over koopkracht en risico's alleen van toepassing is op het te bereiken pensioen. Het weergeven van informatie over koopkracht en risico's is vooral bedoeld om deelnemers inzicht te geven in de risico's rondom de pensioenuitkering. Op deze manier is de deelnemer in staat om op tijd iets te kunnen doen aan de financiële planning voor het inkomen na pensionering.

Het opgebouwde pensioen heeft tot doel om de huidige stand van zaken weer te geven.

Dit is zonder inschatting van de toekomstige ontwikkelingen en is daarom niet te gebruiken om prognoses te maken voor financiële planning. Dit betekent dat:

- **Voor actieven**
  - o het opgebouwde pensioen één bedrag is als stand aan het einde van het boekjaar zonder informatie over koopkracht en risico's en
  - o het te bereiken pensioen wel de informatie over koopkracht en risico's bevat en dus informatie over het mediane, slechtweer en goedweerscenario bevat (drie bedragen)
- **Voor slapers**
  - o voor wat betreft de stand per einde van het boekjaar één bedrag en dus geen informatie over koopkracht en risico's wordt gegeven en
  - o voor de stand op de pensioendatum wel informatie over koopkracht en risico's wordt gegeven en dus informatie over het mediane, slechtweer- en goedweerscenario (drie bedragen)

¹¹ Bij DB-regelingen wordt dit op het UPO het 'te bereiken pensioen' genoemd. Bij DC-regelingen wordt dit op het UPO de 'Pensioenindicatie bij voortzetting dienstverband' genoemd.

Doordat voor zowel actieven als slapers dezelfde bedragen (uit de mediane, slechtweeer en goedweersscenario's) worden getoond kunnen deze verschillende bedragen voor actieven en slapers voor de respectievelijke datums ook vergeleken en opgeteld worden.

- **Voor gepensioneerden**

- o het ingegane pensioen van dit moment wordt weergegeven in één bedrag en geeft dus geen informatie over koopkracht en risico's
- o voor de stand over 5 of 10 jaar wordt wel informatie over koopkracht en risico's gegeven en dus informatie over het mediane, slechtweeer en goedweersscenario (drie bedragen)

Voor de volledigheid: in de berekening van de drie bedragen wordt rekening gehouden met de indexatietoezegging die aan de betreffende groep is gedaan. Als bijvoorbeeld aan actieven een indexatie conform de loonindex is toegezegd en aan slapers en gepensioneerden een indexatie conform de prijsindex, dan komt dit in de berekende bedragen tot uiting. Het karakter van de indexatietoezegging (voorwaardelijk en onvoorwaardelijk) komt eveneens tot uitdrukking in berekende bedragen.

5.6. Aandachtspunten ten behoeve van de communicatie

Deze notitie beschrijft een rekenmethodiek, niet op welke wijze over de uitkomsten wordt gecommuniceerd. Er is een aantal voorbeeldberekeningen gemaakt op basis van bestaande pensioenregelingen. Tijdens de werkzaamheden van de subwerkgroep zijn bevindingen gedaan die van belang zijn voor de Werkgroep Pensioencommunicatie. Bevindingen die te maken hebben met de vraag hoe de resultaten van de berekening gebruikt kunnen worden voor pensioencommunicatie met de deelnemer.

De voorbeeldberekeningen geven inzicht in de toepassing van de methodiek. Het geeft inzicht in de mogelijke effecten van beleggingsbeleid, premiebeleid, indexatiebeleid, inflatie en economische veranderingen op het pensioenresultaat in, met name, de tweede pijler. Dit inzicht wordt verkregen door middel van drie getallen voor het te verkrijgen pensioen op de pensioenrichtleeftijd. Er wordt een bandbreedte gegeven waartussen met grote waarschijnlijkheid het pensioenresultaat zal liggen. De voorbeeldberekeningen zijn gebaseerd op 1.000 economische scenario's. Het verwachte scenario is de mediaan. Het 95%-percentiel geeft daarbij het resultaat waarbij slechts 49 scenario's een beter resultaat geven en buiten de bandbreedte vallen. Het 5%-percentiel geeft het resultaat waarbij slechts 49 scenario's een slechter resultaat geven en buiten de bandbreedte vallen.

Wat zijn aandachtspunten?

- Het rapport doet geen uitspraak over de percentielen die gehanteerd moeten worden voor het goed- en slechtweersscenario. Alle berekeningen laten (vaak) het 2,5/5/10/50/90/95/97,5%-percentiel zien.
- De berekeningsmethodiek volgens de uniforme rekenmethodiek wijkt af van die van het huidige UPO. Het te bereiken pensioen op de 'mijn-omgeving' van het pensioenfonds is een ander getal dan het verwachte (mediane) scenario van de uniforme rekenmethodiek. Dit is een verklaarbaar verschil.
- Voor DC-regelingen bij verzekeraars is sprake van een voorgeschreven communicatie-uiting, 'Model 3 De Ruiters'. Bij deze regelingen worden al prognoses verstrekt. Met de komst van de uniforme rekenmethodiek ontstaan er vier verschillende prognoses die als basis dienen voor de deelnemerscommunicatie (uniforme rekenmethodiek, offertes werkgever en werknemer, UPO en Model BPR (zelfregulering verzekeraars)). PPI's werken vaak met eigen planners om deelnemers prognoses te geven.
- Wanneer het Pensioenregister vaker wordt bijgewerkt dan de uitvoerders hun berekeningen uitvoeren, ontstaan aansluitingsverschillen tussen verschillende systemen.
- De uniforme rekenmethodiek gaat uit van één pensioenrichtleeftijd (de pensioenleeftijd zoals vastgelegd in de regeling/overeenkomst) per regeling. Uitvoeringstechnisch is het een

uitdaging om op deelnemerniveau aan te sluiten bij de feitelijke AOW-leeftijd van die deelnemer.

- Als een deelnemer aanspraken heeft bij fondsen met verschillende richtleeftijden, dient hierbij rekening gehouden te worden bij het optellen van pensioenuitkeringen. Er moet een afweging gemaakt worden tussen uitvoerbaarheid van de methodiek door de uitvoerders en verzekeraars en opeelbaarheid van verschillende pensioenregelingen.
- Er is een spanningsveld tussen de nauwkeurigheid van de cijfers en het feit dat de uitkomst in euro's is. De uitkomst in euro's impliceert spreiding met scherpe grenzen. De berekeningen zijn echter met veel onzekerheid omgeven, alsmede gebaseerd op aannames over de toekomst. Dit is overigens een van de redenen om te werken met afgeronde bedragen. Dit om de schijn van nauwkeurigheid te verminderen.

Opmerkingen met betrekking tot de uitkomsten

- De uitkomsten van het goede, verwachte en slechte economische scenario zijn meestal niet symmetrisch. Met name bij de uitkeringsovereenkomst is het risico aan de onderzijde groter dan aan de bovenzijde. Er wordt over het algemeen niet méér geïndexeerd dan volgens de ambitie.
- De mate van spreiding tussen goed, verwacht en slecht scenario verschilt per leeftijd. De deelnemers van 25 hebben nog weinig opgebouwd. Anders dan van tevoren verwacht is de spreiding voor deze groep relatief beperkt omdat de scenarioset van de Commissie Parameters op lange termijn goede rendementen kent. Deelnemers die vlak voor hun pensioen zitten hebben veel opgebouwd, en weinig kans om eventuele negatieve ontwikkelingen te compenseren door positieve ontwikkelingen. Zeker in een situatie als nu, waar de dekkingsgraad van veel fondsen nog laag is, leidt dit tot relatief hoog risico op grote spreiding van de cijfers aan de onderkant.
- Bij DC-regelingen leiden de goede scenario's tot hoge pensioenuitkomsten. De spreiding tussen het hoge en lage percentiel kan voor jonge deelnemers oplopen tot een factor acht.
- Het rapport toont een reeks van cijfers die getoond zouden zijn als de uniforme rekenmethodiek tussen 2009-2013 zou zijn toegepast. De verschillen worden veroorzaakt door ontwikkeling in dekkingsgraad en gewijzigde economische omstandigheden. De jaar-op-jaar uitkomsten verschillen tot 20 procent.
- Er zijn risico's die veel impact kunnen hebben op de pensioenuitkomsten, die nu niet meegenomen worden. Dit zijn bijvoorbeeld (i) toekomstige wettelijke wijzigingen (denk aan aftopping opbouw over inkomen boven 100.000 euro en verlaging van de jaarlijkse opbouw), (ii) aanpassing van de toezegging door de werkgever, (iii) carrièreontwikkeling van een deelnemer, en (iv) andere visies op de economie (wat tot uiting komt in andere economische scenario's). Hier kan in kwalitatieve zin op worden gewezen in de disclaimer.
- De te communiceren bedragen verschillen van jaar op jaar door veranderende economische omstandigheden. Voor een deelnemer met een mediaan pensioen van ongeveer 15.000 euro waren de verschillen voor bepaalde percentielen maximaal 3.000 euro voor de periode 2008-2013.

Hoofdstuk 6 Conclusie en aanbevelingen

In het rapport 'Pensioen in duidelijke taal' is geconstateerd dat de huidige communicatie over koopkracht en risico's van pensioen naar de deelnemers toe onvoldoende is. Ter verbetering van deze communicatie is een uniforme rekenmethodiek ontwikkeld waarmee alle pensioenuitvoerders inzicht kunnen geven aan hun deelnemers in het verwachte pensioen en de bijbehorende risico's. Doel van deze notitie is het onderzoeken van de aanvaardbaarheid en uitvoerbaarheid van deze uniforme rekenmethodiek. De conclusies van het onderzoek ten aanzien van de verschillende deelvragen staan hieronder beschreven.

VRAAG 1. Is de methodiek uitvoerbaar door alle type pensioenuitvoerders en voor alle pensioenregelingen? Zo nee, welke verbeteringen zijn dan mogelijk?

De methodiek is uitvoerbaar door alle typen pensioenuitvoerders. Ten aanzien van de praktische uitvoerbaarheid is wel een aantal aandachtspunten door pensioenuitvoerders naar voren gebracht. Deze aandachtspunten staan verderop bij de beantwoording van deze onderzoeksvraag beschreven.

De subwerkgroep adviseert voor DB-regelingen uit te gaan van de benaderingsmethode. De exacte methode levert weliswaar voor jongere deelnemers nauwkeurigere schattingen op, maar vergt ook substantiëlere investeringen. De subwerkgroep heeft geen voorkeur voor de vereenvoudigde methode omdat deze voor oude deelnemers tot relatief grote en willekeurige afwijkingen leidt. Voor premieovereenkomsten geldt dat een exacte rekenmethode wordt gevolgd. Het gebruik van uiteenlopende methoden voor DB-en DC-regelingen leidt weliswaar tot beperkte vergelijkbaarheid voor (jonge) deelnemers in deze verschillende typen regelingen, maar het heeft geen invloed op de vergelijkbaarheid van eenzelfde type regeling uitgevoerd door verschillende uitvoerders.

Het kostenaspect is voor de uitvoerbaarheid van groot belang. Daarom is de in het onderzoek betrokken pensioenuitvoerders gevraagd een inschatting te geven van de kosten. Pensioenfondsen verwachten dat, afhankelijk van de omvang van het fonds, de eenmalige kosten (voor de benaderingsmethode) in de meeste gevallen tussen de 0,05 en enkele euro's per deelnemer bedragen. Voor een klein fonds met een paar duizend deelnemers kan dit oplopen tot 35 euro. Voor de meeste pensioenuitvoerders liggen de lopende kosten naar verwachting tussen de 2 en 3 euro per jaar. Voor de grote fondsen bedragen de kosten naar verwachting minder dan 1 euro per deelnemer per jaar. Verzekeraars verwachten eenmalige kosten (voor de benaderingsmethode) in de range van 7,5 tot 12 euro per deelnemer, en lopende kosten van 1,5 tot 3,25 euro per deelnemer per jaar. Deze bedragen zijn gebaseerd op inschattingen van de grote verzekeraars, voor kleine verzekeraars zijn deze kosten hoger. Premiepensioeninstellingen (PPI) beramen de eenmalige kosten (voor de exacte methode) op minimaal 600 duizend euro per PPI, en doorlopend op 20 procent van deze initiële kosten. Deze bedragen zijn vergelijkbaar met de kosten voor kleine verzekeraars. Hierbij speelt een rol dat PPI's zich nog in de opstartfase bevinden.

Een door een externe partij te ontwikkelen rekentool leidt niet tot een significante verlaging van kosten en complexiteit. Dit komt omdat een dergelijke rekentool om de berekeningen uit te voeren gekoppeld dient te worden aan de bestaande administratieve systemen. Die koppeling betreft doorgaans de grootste investering. Verder lijkt het niet waarschijnlijk dat een rekentool alle relevante aspecten van elke regeling mee kan nemen, waardoor een eigen modellering in sommige gevallen noodzakelijk blijft.

De methodiek is op een ruime meerderheid van pensioenregelingen toepasbaar. De bij dit onderzoek betrokken pensioenuitvoerders geven aan dat de methode zowel toepasbaar is op uitkeringsovereenkomsten als op premieovereenkomsten. Een aandachtspunt is de grote variëteit aan pensioenregelingen bij verzekeraars. Voor deze regelingen is de classificatie naar uitkerings- of

premieovereenkomst lastig te maken, en daardoor zijn de standaardmethoden voor deze typen regelingen niet toepasbaar. Een globale inschatting is dat voor 15 procent van de regelingen van verzekeraars de uniforme rekenmethodiek niet toepasbaar is. Dit betreft circa 5 procent van de deelnemers aan regelingen uitgevoerd door verzekeraars. Voor deze producten is een specifieke modellering gewenst, die omwille van de vergelijkbaarheid, op basis van dezelfde uitgangspunten als de uniforme rekenmethodiek is gebaseerd. Voor deze regelingen leidt de invoering van de rekenmethodiek tot hoge kosten.

Ten aanzien van de praktische uitvoerbaarheid is een aantal aandachtspunten en mogelijke verbeteringen door de uitvoerders naar voren gebracht:

- Zowel de exacte methode als de benaderingsmethode leiden tot belangrijke ICT-inspanningen. Eventuele verbeteringen op dit vlak moeten de complexiteit van de ICT-implementatie verminderen zonder de nauwkeurigheid van de resultaten te veel te beïnvloeden. Op basis van deze balans is er op dit moment geen beter alternatief dan de benaderingsmethode.
- De omrekening van het te bereiken aanvullende pensioen naar de individuele AOW-leeftijd maakt de berekening extra ingewikkeld. Bovendien is het in sommige pensioenregelingen niet toegestaan om de ingang van het aanvullende pensioen uit te stellen. Het werken met de pensioenrichtleeftijd van de regeling voorkomt deze problemen, maar doet wel afbreuk aan de vergelijkbaarheid en optelbaarheid.
- De scenarioset zoals gebruikt in de uniforme rekenmethodiek lijkt weinig recht te doen aan de diversificatiemogelijkheden van de werkelijke beleggingsportefeuilles. De uitvoerders zijn zich wel bewust van de voordelen van een uniforme aanpak vanuit het oogpunt van vergelijkbaarheid en optelbaarheid, maar een uniforme scenarioset met meer beleggingscategorieën zou leiden tot een eerlijkere vergelijking tussen pensioenfondsen, verzekeraars en PPI's aldus de uitvoerders.
- In de communicatie is het belangrijk om de fiscale grenzen te vermelden. Communicatie van bedragen die fiscaal niet zijn toegestaan wordt niet zinvol geacht.
- Over sommige technische aspecten bestaat onduidelijkheid. Voor de onderlinge vergelijkbaarheid is het belangrijk dat er eenduidige voorschriften komen voor de berekeningen die geen ruimte laten voor interpretatieverschillen. Het gaat bijvoorbeeld over de toepassing van de ultimate forward rate bij het bepalen van de rentecurve voor de waardering van de pensioenverplichtingen.

VRAAG 2. Blijkt uit de doorrekening van een aantal pensioenregelingen, die het grote scala aan pensioenregelingen in de werkelijkheid moet representeren, dat de voorgestelde benaderingen en vereenvoudigingen in de uniforme rekenmethodiek in alle gevallen tot aanvaardbare uitkomsten leiden?

Zo nee, welke verbeteringen zijn dan mogelijk?

De benaderingsmethode leidt – gezien het doel en de benodigde investeringen – in veel gevallen tot aanvaardbare verschillen vergeleken met de exacte methode. Hierbij is het wel belangrijk om aan de ontvangers via een disclaimer voldoende toe te lichten hoe de uitkomsten te interpreteren. Voor oudere deelnemers wijkt de benaderingsmethode (bijna) niet af van de exacte methode. De benaderingsmethode wijkt wel af van de exacte methode voor nieuwe pensioenopbouw en dit heeft daarmee de grootste impact voor jonge deelnemers. De benaderingsmethode geeft altijd een onderschatting van het risico. Voor de jongste deelnemer in een veel voorkomende pensioenregeling bedraagt de onderschatting circa 15 procent voor het 5%-percentiel en 25 procent voor het 2,5%-percentiel. Daarbij moet worden bedacht dat voor de groep jongste deelnemers er ook politieke factoren en carrière-ontwikkelingen zijn die, gezien de lange projectieperiode, het pensioenresultaat sterk kunnen beïnvloeden. De subwerkgroep adviseert daarom hier in de wijze van communicatie voldoende rekening mee te houden.

De nauwkeurigheid van de vereenvoudigde methode is vergelijkbaar met die van de benaderingsmethode. Ook bij de vereenvoudigde methode ontstaan vooral verschillen voor jongere deelnemers met een langere projectiehorizon en meer toekomstige opbouw. In tegenstelling tot de benaderingsmethode leidt de vereenvoudigde methode niet per definitie tot een onderschatting van het risico, ook ontstaan bij de vereenvoudigde methode in sommige gevallen verschillen bij oudere deelnemers. De verschillen wijken op een minder voorspelbare manier af van het exacte resultaat, waardoor zowel overschattingen als onderschattingen kunnen ontstaan.

Verschillende uitvoerders merken op dat op lange termijn de verwachte pensioenresultaten hoog zijn, en dat ook in het mediane scenario op lange termijn hoge dekkinggraden worden bereikt. Dit wordt veroorzaakt door de scenarioset, en niet door de uniforme rekenmethodiek zelf. Andere scenariosets leiden tot andere uitkomsten, maar de resultaten op basis van de scenarioset van de Commissie Parameters zijn vergelijkbaar met andere in de markt gangbare scenariosets.

In het rapport 'Pensioen in duidelijke taal' is in aanbeveling 13 opgenomen dat er afgeronde bedragen mogen worden gebruikt. De precieze tekst hiervan luidt: 'Het gebruik van precieze bedragen kan teveel zekerheid suggereren, met name wanneer het gaat om het pensioen dat hij kan verwachten op een bepaalde pensioenleeftijd. Het is beter om afgeronde bedragen te hanteren.' De werkgroep kan zich voorstellen dat er in de manier van communiceren rondom koopkracht en risico's rekening wordt gehouden met deze aanbeveling. Hierbij geldt nog steeds dat de voorgestelde rekenmethodiek wordt toegepast, maar dat de wijze van communicatie over de scenario's verschilt per leeftijdscohort. Het is aan de werkgroep pensioencommunicatie om te adviseren of zij dit principe wil toepassen en op welke manier er bij welk leeftijdscohort moet worden gecommuniceerd over de hierboven genoemde scenario's.

VRAAG 3. Leidt het optellen van verschillende scenario's bij verschillende pensioenregelingen, waaronder DC-regelingen, tot een prudente inschatting van het mediane scenario en het goed- en slechtweersscenario?

Zo nee, welke verbeteringen zijn dan mogelijk?

Er zijn in principe twee manieren om de uitkomsten van de uniforme rekenmethodiek bij verschillende uitvoerders samen te voegen. Het optellen van verschillende scenario's bij verschillende pensioenregelingen (pragmatische methode) leidt tot een ander pensioenresultaat dan het optellen van verschillende pensioenresultaten binnen één scenario (nauwkeurige methode). De laatste methode is echter niet uitvoerbaar vanwege de vereiste data-uitwisseling tussen de verschillende uitvoerders.

De optelling via de pragmatische methode leidt niet tot een extra onderschatting van het totale risico. Het pensioenresultaat in het slechtweersscenario wordt licht onderschat en het pensioenresultaat in het goedweersscenario wordt licht overschat (zie paragraaf 5.3). Het werkelijke risico is dus iets lager. De verschillen tussen beide methoden zijn van de orde van grootte van een paar procent. De exacte grootte van het verschil hangt af van: de verhouding tussen al opgebouwde rechten en op te bouwen rechten in de toekomst, de verschillen tussen de regelingen en het financiële beleid (beleggingsmix, rente-afdekking), de leeftijd van de deelnemer, en het percentiel waar naar gekeken wordt. Voor het mediane pensioenresultaat is het verschil vrijwel nihil.

De subwerkgroep acht de beperkte overschatting van het risico bij optelling via de pragmatische methode acceptabel. Elke toekomstprojectie gaat onvermijdelijk gepaard met enige onzekerheid, en vergeleken met deze onzekerheid is de overschatting klein. Daarnaast is er sprake van prudentie: het werkelijke risico is lager.

VRAAG 4. Laat via voorbeeldberekeningen zien wat de reële pensioenresultaten in het mediane scenario en het goed- en slechtweersscenario zijn van AOW en tweede pijlerpensioenen gezamenlijk voor een aantal maatmensen gedurende een aantal jaren.

Het totale pensioenresultaat bestaat uit de AOW plus het tweede pijler (en eventueel derde pijler) pensioen. De hoogte van de AOW is in reële termen onafhankelijk van de economische scenario's, wanneer aangenomen wordt dat de AOW altijd wordt aangepast aan de prijsinflatie. Er is dan geen verschil tussen het mediane scenario en het goed- en slechtweersscenario voor de AOW. De onzekerheid in de toekomstige uitkering komt dus volledig voor rekening van het tweede pijler pensioen. Paragraaf 5.1 bevat tabellen waarin een voorbeeldberekening is uitgevoerd voor een DB- en een DC-regeling.

Deze tabellen in paragraaf 5.1 geven twee voorbeelden van standaardregelingen. Het is belangrijk te beseffen dat de precieze getallen afhangen van de fondskennmerken en de startsituatie. In paragraaf 5.1 zijn de effecten beschreven bij wijziging van de beleggingsmix, startdekkingsgraad, en het indexatiemaximum ('genoeg-is-genoeg'). De getoonde tabellen bevatten ook de waarden zoals deze nu op het UPO worden gepresenteerd. Hieruit blijkt dat deze bedragen van elkaar afwijken en niet direct te vergelijken zijn. Dit komt omdat de methode voor de berekening van de UPO bedragen anders is dan de uniforme rekenmethodiek.

Voor de communicatie naar de deelnemers worden de resultaten van een goedweersscenario en een slechtweersscenario samen met het mediane resultaat getoond. Het verschil tussen het goedweers- en slechtweersscenario is een maat voor het risico. De getoonde tabellen geven aan welke bedragen er horen bij de verschillende percentielen. Voor het DB-voorbeeld is het risico enkele duizenden euro's, voor het DC-voorbeeld loopt dit op tot enkele tienduizenden euro's. De precieze waarden zijn afhankelijk van de percentielen die gekozen worden.

Als alleen over pensioenresultaten op pensioendatum wordt gecommuniceerd, dan wordt voorbijgegaan aan het risico dat is gelegen in de uitkeringsperiode. De uitkomsten laten zien dat er nog substantieel risico optreedt na pensionering. Voor DB-regelingen uitgevoerd door pensioenfondsen is er na pensionering sprake van beleggingsrisico en inflatierisico. Bij DB-regelingen uitgevoerd door verzekeraars is na pensionering sprake van inflatierisico.

VRAAG 5. In hoeverre kunnen de pensioenresultaten van individuele deelnemers in de loop der tijd schoksgewijs bewegen?

De jaar op jaar schommelingen zijn in kaart gebracht door een historische analyse over de periode 2008-2013. Deze toont aan dat de verwachte jaarlijkse schommelingen in het pensioenresultaat van de twee pijler als gevolg van de variërende economische situatie gemiddeld 1 tot 10 procent zijn (afhankelijk van het percentiel), met uitschieters rond de 20 procent (zie paragraaf 5.4). De schommelingen zijn kleiner voor de totale uitkering onder de aanname dat de AOW uitkering altijd wordt geïndexeerd. Deze schommelingen staan echter los van de uniforme rekenmethodiek. Alle ALM-studies zullen in het geval van economische schommelingen fluctuerende resultaten laten zien.

Bijlage 1. Lijst van deelnemers subwerkgroep

Dirk Broeders (Voorzitter, De Nederlandsche Bank)

Lydia Lousberg (Secretaris, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid)

Dick Boeijen (Pensioenuitvoerder PGGM)

Jeroen van den Bosch (Autoriteit Financiële Markten)

Ronald Corvers (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid)

Chris Driessen (FNV)

Arnold Jager (AWVN)

Marcel Lever (Centraal Planbureau)

Roderick Molenaar (Robeco, namens PPI's)

Wim Overboom (Delta Lloyd, namens Verbond van verzekeraars)

Fijtsia van Pelt (Dufas, namens PPI's)

Hans Staring (Pensioenuitvoerder PGGM)

Bart Wijers (De Nederlandsche Bank)

Tomas Wijffels (Pensioenfederatie)

Han Zwamborn (Verbond van Verzekeraars)

Bijlage 2. Lijst van betrokken partijen uitvoerbaarheidsonderzoek

Ten behoeve van het uitvoerbaarheidsonderzoek hebben de volgende partijen en personen medewerking verleend.

Namens de verzekeraars:

- Aegon- Jacqueline van Kampen
- Achmea- Nick Paanakker
- Delta Lloyd- Wim Overboom
- Nationale Nederlanden- Stijn van Schijndel

Namens de pensioenfondsen:

- AZL – Harmen Faber
- PGGM – Hans Staring
- Syntrus Achmea – Agnes Joseph
- TKP – Ugo Hofman

Namens de PPI's:

- ING IM – Tjitsger Hulshoff
- Robeco – Roderick Molenaar
- Zwitserleven – Ed van Santen

Bovenstaande partijen zijn niet betrokken bij het opstellen van het rapport. De vertegenwoordigers van de branches doen met hun medewerking aan dit onderzoek geen uitspraak over de wenselijkheid om de beschreven methodiek te gebruiken ten behoeve van deelnemerscommunicatie.

Bijlage 3. Vragenlijst uitvoerders voor toetsing uitvoerbaarheid

URM = uniforme rekenmethodiek

1: Vul s.v.p. onderstaand schema in, in gemiddelde kosten per deelnemer (actief, slapers en gepensioneerd opgeteld)

2. Vraag inzake implementatieverschillen exacte en benaderingsmethode van de uniforme rekenmethodiek (alleen DB)

Geef aan hoe groot het verschil in implementatie is tussen de exacte methode en de benaderingsmethode? Hier wordt bedoeld op praktische aspecten anders dan kosten, dus bijvoorbeeld doorlooptijd en beschikbare capaciteit

3. Vraag inzake praktische problemen

Loopt u als pensioenuitvoerder tegen praktische problemen op? Zo ja, welke?

Bij de mapping van de het beleggingsbeleid naar de risicofactoren in de scenario'set (DB en DC):

Exacte methode (DB):

Benaderingsmethode (DB):

Vereenvoudigde methode (DB):

Methode DC:

Aanlevering pensioenregister (DB/DC):

4. Vraag inzake uitstel en vervroeging

Welke aanpassingen in de berekeningen verwacht u door de benodigde actuariële uitstel of vervroeging van de pensioenleeftijd naar de individuele AOW-leeftijd en de pensioenopbouw (in geval van vervroeging)?

Gaat het hierbij om een eenmalige of jaarlijkse aanpassing van de berekeningen en hoe verhoudt zich dat tot de overige aanpassingen die nodig zijn voor de uitvoering van de URM?

Zijn er naast de aanpassingen op het gebied van vervroeging/ uitstel en opbouw nog andere aanpassingen nodig als de bereikbare pensioenen moeten worden berekend obv de AOW-leeftijd ipv de pensioenleeftijd?

Zo ja welke aanpassingen betreft dit dan en zijn dit eenmalige of jaarlijkse aanpassing en hoe verhouden de inspanningen om dit aan te passen zich tot de overige aanpassingen voor de URM?

5. Vraag inzake mogelijke verbeteringen

Zijn er verbeteringen/versimpelingen in de URM mogelijk?

6a. Vraag inzake uitvoerbaarheid bij gebruik van een rekentool (DB)

Verbetert de uitvoerbaarheid indien u gebruik zou kunnen maken van een tool ten behoeve van de berekening van de individuele pensioenbedragen. Hierbij moeten als input de volgende gegevens aangeleverd:

- een bestand met prijsinflatie en indexatie gegevens voor actieven en niet actieven: 1000 scenario's, 60 simulatie jaren: $3 * 1000 * 60 = 180.000$ getallen, vanuit een .csv file - per deelnemer de volgende gegevens:

- * identificatie code, bv BSN (zodat gegevens weer terug in te lezen zijn)*
- * pensioenstatus*
- * geboortedatum*
- * richt pensioenleeftijd of pensioendatum*
- * opgebouwde pensioenaanspraak voor ouderdomspensioen*
- * in uitzicht gestelde pensioenaanspraak voor ouderdomspensioen*

De tool zou dan als de volgende informatie teruggeven

- Per deelnemer:*

- Identificatie code, bv BSN
- Mediane pensioenuitkomst van de deelnemer op de pensioenrichtleeftijd
- 'beste' en 'slechtste' uitkomst per deelnemer op de pensioenrichtleeftijd
- Leeftijd horend bij deze pensioenuitkomst (voor actieven de pensioenrichtleeftijd, voor gepensioneerden wellicht de huidige leeftijd plus 5)

Zo ja, in welke zin verbetert de uitvoerbaarheid?

6b. Vraag inzake uitvoerbaarheid bij gebruik van een rekentool (DC)

Verbetert de uitvoerbaarheid indien u gebruik zou kunnen maken van een tool ten behoeve van de berekening van de individuele pensioenbedragen. Hierbij moeten als input de volgende gegevens aangeleverd:

7. Vraag inzake de uitvoerbaarheid bij gebruik van de vereenvoudigde methode (alleen DB)

Verbetert de uitvoerbaarheid indien u gebruik kunt maken van een vereenvoudigde methode ten behoeve van de berekening van de individuele pensioenbedragen?

Zo ja, in welke zin verbetert de uitvoerbaarheid? Om u bij de beantwoording te helpen volgt hier een korte toelichting op de benaderingsmethode en de vereenvoudigde methode. Beide staan uitgebreider beschreven in de vertrouwelijke notitie die u heeft ontvangen.

Toelichting op de benaderingsmethode:

De benaderingsmethode berekent met een uniforme scenarioset op regelingsniveau de koopkrachtlijnen voor het mediane, goed- en slechtweerscenario. Deze drie scenario's zijn in principe voor iedere deelnemer hetzelfde. Naast het doorrekenen van drie scenario's per communicatie uiting, betekent dit dus vastlegging van twee (toeslag deelnemers en toeslag gewezen deelnemers/gepensioneerden) maal drie (goedweer/mediaan/slechtweer) maal zestig (horizon) koopkrachtfactoren per regeling (360 getallen).

Toelichting op de vereenvoudigde methode:

De vereenvoudigde methode vertaalt de uit de benaderingsmethode verkregen koopkrachtlijnen, naar een lineaire functie met één constante en één variabele per koopkrachtlijn via eenvoudige lineaire regressie. Hierdoor kan het aantal vast te leggen gegevens worden beperkt tot twee (deelnemers en gewezen deelnemers/gepensioneerden) maal twee factoren (constante en variabele) maal drie (de

8. Vraag inzake de uitvoerbaarheid bij gebruik van de vereenvoudigde methode door pensioenregister (alleen DB)

Verbetert de uitvoerbaarheid indien u niet zelf, maar het pensioenregister de berekening van de individuele pensioenbedragen uitvoert met behulp van de vereenvoudigde methode?

Zo ja, in welke zin verbetert de uitvoerbaarheid?

U dient in dit geval wel te zorgen voor de volgende input bij het pensioenregister:

- *De twee factoren (constante en variabele) die per elk van de drie scenario's de koopkrachtfactoren bepalen, voor zowel actieve als inactieve deelnemers (12 factoren in totaal)*
- *pensioenstatus (actieve deelnemer, slaper of pensioengerechtigd)*
- *geboortedatum*
- *salarisidentificatie code, bv BSN (zodat gegevens weer terug in te lezen zijn)*
- *(individuele) AOW-leeftijd*
- *opgebouwde pensioenaanspraak voor ouderdomspensioen*
- *in uitzicht gestelde pensioenaanspraak voor ouderdomspensioen*

9. Kosten in parameterset

De nieuwe set parameters gaat uit van uniforme kostenafslagen per beleggingscategorie. Zijn deze kosten een juiste weergave van de beleggingskosten die door uw pensioenuitvoerder

gemaakt worden?

Of leiden deze tot een systematische over- of onderschatting van de pensioenresultaten van het deelnemer?

10. **Overige opmerkingen**